

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗВИЧКИ ДО РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ	7
1.1. Формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці як актуальне питання розумового виховання.	7
1.2. Стан формування звички до розумової праці у сучасному закладі дошкільної освіти	13
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗВИЧКИ ДО РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ	32
2.1. Методи формування у дошкільників звички до розумової праці	32
2.2. Дидактичні ігри, як метод формування звички до розумової праці старших дошкільників	42
2.3. Роль сучасних дидактичних засобів у формуванні звички до розумової праці	46
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Проблема формування у дошкільників звички до розумової праці є однією з найактуальніших у науці та практиці дошкільних навчальних закладів, оскільки саме така якість є основою для формування уміння навчатися впродовж життя.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень засвічує актуальність проблеми розумового виховання дітей, хоча дана проблема не є новою. Різними авторами вона розглядається з різних точок зору і позицій: розробленню теоретико-методичних основ розумового виховання дітей присвячені праці Ю. Бабанського, В. Сухомлинського, С. Русової, К. Ушинського та ін., дослідженням психологічних аспектів розумового розвитку займалися О. Леонтєв, А. Маркова, С. Рубінштейн, Д. Ельконін та ін. Питання розвитку розумових здібностей дошкільників розкривали в своїх працях Д. Богоявленська, Г. Костюк, В Котирло, О. Матюшкін та ін..

Активне впровадження в практику роботи дошкільних навчальних закладів розвивальних технологій сприяє створенню нових вимог до дошкільної підготовки дитини загалом. Згідно Закону України «Про освіту» сучасному українському суспільству потрібні громадяни, які вміють самостійно мислити, здатні конструктивно і творчо вирішувати життєві та професійні проблеми. Це покладає особливу відповідальність на заклади дошкільної освіти. Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує освітян на цілісний і загальний розвиток дитини, підкреслює важливість закладання в дошкільному віці фундаменту для набуття у подальшому спеціальних знань та вмінь.

Питання розвитку логіко-математичних здібностей дітей дошкільного віку досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: Ж.Піаже, Н.Непомняща,

М.Фідлер, Е.Дум, Р.Грін, В.Лаксон, Т.Мідліна, Г.Леушина, А.Столяр, К.Щербакова, Л.Шлегер, Є.Тихеєва, Ф.Блехер, Г.Костюк, В.Бочарова, Л.Коваль, О.Кононко, І.Костюк та ін.).

Зокрема, вивчено формування у дошкільників операцій рахунку (О.Грибанова, М.Макляк, Н.Непомняща), особливостей сприйняття геометричних фігур і форм об'єктів (О.Запорожець, Є.Корзакова, Л.Пеньєвська, В.Сохіна), освоєння величини предметів і формування просторових уявлень (В.Котирло, Т.Мусейбова), складено низку методичних посібників, які спрямовані на розвиток логічного, творчого мислення дітей дошкільного віку в процесі формування математичних понять (Н.Дикань, Г.Леушина, Л.Метліна, З.Михайлова, В.Старченко, К.Щербакова та ін.), досліджено методику реалізації індивідуально-диференційованого підходу в процесі формування у дітей дошкільного віку математичних уявлень (Н.Баглаєва, Т.Степанова), створено ефективні методики формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку (О.Брежнєва, Л.Гайдаржийська, Л.Зайцева, О.Фунтікова).

Отже, зростаюча актуальність проблеми, її теоретична та практична значущість і, водночас, недостатня розробленість зумовили вибір теми дослідження **«Педагогічні умови формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці»**.

Мета дослідження – на основі аналізу сучасних підходів до означеної проблеми сформулювати педагогічні умови успішного формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці.

Згідно з метою дослідження було визначено такі **завдання**:

1. Дослідити сучасний стан розроблення цієї проблеми з метою вивчення й узагальнення педагогічного досвіду.

2. Здійснити діагностику звички до розумової праці дітей старшого дошкільного віку

3. Виявити та обґрунтувати вибір педагогічних умов формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці.

4. Показати реалізацію педагогічних умов у формуванні у дітей дошкільного віку звички до розумової праці.

Об'єкт дослідження – розумова діяльність дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці.

1. Методи теоретичного рівня:

- аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури для з'ясування розвитку визначеної проблеми;
- вивчення та аналіз навчально-методичної літератури, педагогічного досвіду вихователів дошкільних навчальних закладів щодо формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці.

2. Методи емпіричного рівня:

- бесіди з вихователями з метою виявлення педагогічних умов ефективного формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці;
- спостереження за практичною діяльністю вихователів та дітей;
- тестування дітей старшого дошкільного віку;

Апробація експериментальної роботи здійснювалась у Остапівському НВК

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження оприлюднені у виступах на науково-практичних конференціях:

- звітній конференції студентів, аспірантів і викладачів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (2019 рік);
- регіональних педагогічних читаннях «Реалізація ідей В.О.Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів» (жовтень, 2018 року);
- науково-практичному семінарі «Проблеми словянської філології» (28 – 29 листопада 2019 року, Умань).

Результати дослідження викладені у трьох публікаціях:

Применко Ірина. Педагогічні аспекти навчання і виховання сучасних дітей дошкільного віку (на основі поглядів В.О.Сухомлинського) // Реалізація ідей В.О.Сухомлинського в практиці роботи сучасних освітніх закладів : збірник матеріалів регіональних педагогічних читань / Відп. за випуск: І.М. Лапшина, Л.В. Любчак, Н.Ю. Родюк. – Вип. 14. – Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД», 2018. – 268 с.

Применко І. Аналіз методів формування звички до розумової праці у дітей дошкільного віку // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів III Міжнародної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (.....квітня 2019 року) / за ред. О.А.Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2019. – Вип.8. – 178-179 с.

Применко И. Г. Формирование у детей дошкольного возраста привычки к умственному труду как педагогическая проблема // **От идеи – к инновации**

= From idea to innovation : материалы XXVI междунар. студ. науч.-практ. конф., Мозырь, 25 апр. 2019 г. В 2 ч. Ч. 2 / УО МГПУ им. И. П. Шамякина ; редкол.: Т. В. Палиева (отв. ред.) [и др.]. – Мозырь : МГПУ им. И. П. Шамякина. 2019. – С.50-51.

Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, бібліографічного списку літератури із 72 найменувань. Загальний обсяг роботи 93 сторінок друкованого тексту, включає 8 таблиць, 43 рисунків (схем та діаграм), 5 додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗВИЧКИ ДО РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ

1.1. Формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці як актуальне питання розумового виховання.

Важливою складовою всебічного розвитку особистості є її розумовий розвиток. Розумовий розвиток – це спеціально організована діяльність вихователя, спрямована на розвиток мислення дошкільників. У старшому дошкільному віці образне мислення поступово замінюється логічним. Переломний момент настає, коли під впливом нових видів діяльності перед дітьми виникають нові завдання: зосереджувати увагу на чомусь, логічно думати і застосовувати знання в практичній діяльності.

Словосполучення «розумова праця» у нашому дослідженні будемо вживати у значенні розумової діяльності, оскільки праця є одним із видів діяльності особистості.

Розглянемо погляди деяких відомих педагогів, мислителів на проблему формування звички до розумової праці.

Чеський мислитель, педагог, письменник Я.А.Коменський у своїй праці «Материнська школа» розумове виховання визначає найважливішим засобом формування особистості дитини. [60]. У розумовому розвитку дитини видатний педагог вважав розвиток її мислення та формування позитивного ставлення до самостійної розумової діяльності, а необхідною умовою розумового розвитку є вдосконалення чуттєвих основ мислення, оскільки пізнання починається з відчуття, відчуття передає пам'яті образи дійсності, яка зберігає їх протягом усього життя. Також Я.А.Коменський наголошував на тому, щоб розумове виховання починати якомога раніше, спираючись на відчуття й уявлення, мову і дії, думки та слова.

Теорію методик елементарної освіти, яку може використати у розумовому вихованні своєї дитини кожна мати, розробив німецький вчений Й.-Г. Песталоцці. Ця теорія і методика ґрунтується на переконанні вченого, що природнім силам дитини властиве прагнення до розвитку та припущенні, що будь-яке знання складається з найпростіших елементів, засвоюючи які, людина пізнає оточуючий світ. До цих елементів видатний педагог відносив число, форму і слово. Елементарне навчання, на думку Й.-Г.Песталоцці покликане виробити в дитини вміння лічити, вимірювати і говорити.

На думку засновника дитячого садка Ф.Фребеля [31] дитина, окрім основних інстинктів наділена пізнавальним, дослідницьким інстинктом, який є основою засвоєння нових знань. Розроблений педагогом дидактичний матеріал у вигляді занять та ігор спрямований на формування у дітей уявлень про форму, величину, просторові відношення, числа. В уявленні Ф.Фребеля у дошкільному віці прагнення до пізнання та розумовий розвиток має реалізовуватися через безпосереднє споглядання предметів навколишнього світу.

Аналогічно вище зазначеним вченим, К.Ушинський також вважав розумове виховання важливим чинником і засобом формування особистості в дошкільному віці, а мовлення пропонував розвивати одночасно з розумовими здібностями дитини. Формуванню звички до розумової праці К.Ушинський також надавав виключно важливого значення: вчений вважав, що самостійні думки можуть з'явитися в дитини лише внаслідок самостійно здобутих знань про предмети та явища дійсності; систематичність у поповненні цих знань якраз і забезпечить звичка до розумової праці. Основоположну роль у цьому процесі вчений відводив вихователю, який має всіляко заохочувати самостійну пізнавальну діяльність дитини, формуючи при цьому звичку до розумової праці; предмет при цьому має безпосередньо відобразитися в душі

дитини, її відчуття перетворювалися на поняття, а з понять вже складалася втілена у слові думка [37].

Розумове виховання, на думку С.Русової має, з одного боку, має на меті розвивати самостійність дитини у пізнанні навколишнього світу, спостережливості, міркуваннях (іншими словами сприяти розвитку звички до розумової праці), а з іншого – спиратися на індивідуальні особливості кожної дитини, щоб ця мета була досягнута.

Особливу увагу вивченню даної проблеми приділяв Василь Сухомлинський. Педагог вважав, що розумове виховання «передбачає набуття знань і формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, вироблення культури розумової праці, виховання інтересу і потреби в розумовій діяльності».[72, с. 65]. Розумове виховання, як неодноразово підкреслював Василь Сухомлинський, відбувається в процесі навчання. Саме в процесі засвоєння дитиною нових знань здійснюється головна мета розумового виховання - розумовий розвиток.

В. Сухомлинський зазначав, що успіх повноцінного розумового виховання в процесі навчання залежить від ряду чинників, і перш за все від інтелектуального багатства всього шкільного життя; від духовного багатства вчителя, його кругозору, від організації розумової праці учня на уроках і вдома.

Розумова праця є засобом розвитку мислення дошкільника. Під час розумової праці розвиваються такі операції мислення: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення.

Психологи розрізняють такі види мислення: наочно-дійове, наочно-образне та словесно-логічне та абстрактне [22, с. 53], а фахівці психології дошкільного віку дитини стверджують, що наочно-образне мислення є провідним у віці п'яти-семи років, проте саме в цьому віці закладаються

основи словесно-логічного мислення [61, с. 18]. Дитині, яка не оволоділа прийомами логічного мислення, важче буде навчатися у школі, особливо, складним для неї буде засвоєння математичних знань.

Фахівці у сфері психології дітей старшого дошкільного віку, зазначають, що для даного віку характерним є розвиток наочно-образного мислення [45] та вдосконалення здатності до узагальнення, що є основою словесно-логічного мислення.

Також доведеним є факт, що у старшому дошкільному віці починають формуватися операції логічного додавання і множення груп. Зокрема старші дошкільнята при групуванні об'єктів вже можуть враховувати дві ознаки.

На сьогодні теоретично доведеним та практично виправданим є факт, що за наявності методичного керівництва процесом розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку спостерігається значне підвищення результативності цього процесу незалежно від вихідного рівня розвитку дитини [Error! Reference source not found., с. 127].

Також психологами (зокрема, Ш. Амонашвілі, Г. Костюком, Д. Максименко) доведено, що мислення дитини старшого дошкільного віку розвивається більш ефективно, якщо:

дорослі (у нашому випадку – вихователь), замість дати відповіді на запитання, що розвиває логічне мислення, заохочують дітей до самостійного знаходження відповіді, тим самим розвиваючи їх пізнавальну активність;

пошук відповідей у процесі експериментування, міркування та спостереження організовується спільного з дорослим чи однолітками. Вихователю важливо проявити терплячість і розуміння незвичайних пояснень, які дає дошкільник, підтримуючи його прагнення проникнути у

сутність предметів і явищ, з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки, дізнатися про приховані властивості;

стилем спілкування вихователя з дитиною є демократичний;

пропонуються спеціальні вправи з використанням предметного матеріалу;

врахування вихователем індивідуальних особливостей дітей, на глибокому вивченні яких наглошував видатний педагог Василь Сухомлинський. За його образним висловом «у серці кожної дитини звучить своя струна, на яку педагог повинен настроїтися [72, с. 134]. Вихователіві слід обов'язково вивчати тип і темп мислення кожної дитини, що допоможе формувати її індивідуальні нахили та здібності, навчати дитину мислити, пробудити допитливість та пізнавальний інтерес.

Як з теорії, так і з практики відомим є діалектичний зв'язок між формуванням й розвитком математичних здібностей дітей дошкільного віку та розвитком їх мислення. А з іншого боку, цей зв'язок є одним із актуальних методичних проблем останніх років. У дослідженнях Ж. Піаже "Психологія інтелекту", "Мовлення та мислення дитини", "Генеза елементарних логічних структур" висвітлені внутрішні логічні механізми мислення дитини. Ж. Піаже вперше ґрунтовно дослідив особливості дитячого мислення й мови, використавши клінічне спостереження як метод дослідження. Сутність методу полягала в тому, що дитині задають запитання і заохочують висловлюватися, ретельно записуючи хід її міркувань. Особливістю дослідження Ж.Піаже було те, що дитині дають можливість висловити все, що вона хотіла б. В результаті спостерігач отримує повну картину розвитку думки дитини. Таким чином, теорію розвитку мислення дітей було обґрунтовано на основі експерименту. На думку вченого, до 7 років дитина

залишається на дологічному рівні суджень, що замінюється інтуїтивним судженням [Error! Reference source not found.]. Таким чином, Піаже приходиться до висновку, що етапи психічного розвитку – це етапи розвитку інтелекту, через які поступово проходить дитина у формуванні все більш адекватної схеми ситуації. Основою цієї схеми як раз і є логічне мислення.

Л. Виготський у своїх творах стверджував, що мислення дитини не є спонтанним процесом, а являє собою процес опанування дитиною системи знань у спілкуванні з дорослими й у постійному вправленні своїх розумових здібностей [14, с. 251].

Дослідження психологів (А. Венгер, О. Запорожець, Г. Костюк, О. Люблінська, Д. Максименко), переконливо свідчать, що прості форми логічно правильних суджень та узагальнень виникають вже в молодших дошкільників. Проте, для цього потрібні певні умови. Однією з таких умов є певна організація діяльності дітей, яка забезпечила б їм реальне ознайомлення з тими зв'язками й відношеннями, які мають стати предметом дитячих міркувань". Саме тоді у дошкільника поступово виникає звичка до розумової праці як наслідок самостійного мислення.

Василь Олександрович Сухомлинський рекомендує вихователям організувати „уроки мислення серед природи, що їх він проводив у „Школі радості” і які були спрямовані на формування розумових здібностей вихованців, умінь бачити, спостерігати, аналізувати, фантазувати, передавати сприйняте [72]. У творчій співпраці з учителями Павлиської середньої школи В.Сухомлинський розробив „300 уроків мислення серед природи”. Видатний педагог був глибоко переконаний у тому, що природа є найпотужнішим засобом розвитку дитячого мислення. Навчаючись, діти повинні самостійно переживати радість успіху, що є важливою умовою збереження сталого інтересу до навчання. „Успіх у навчанні, – говорив Василь Олександрович, –

єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для подолання труднощів, бажання вчитися” [72].

1.2. Стан формування звички до розумової праці у сучасному закладі дошкільної освіти

Як вже було з’ясовано нами вище, звичка до розумової праці - це така звичка дитини, які є передумовою успішного виконання нею будь-якої діяльності, насамперед, навчальної. Для того щоб сформувати зазначену звичку, треба, насамперед, уміти визначити, яка саме її складова потребує допомоги, чому дитина виконує роботу не так, як від неї цього очікують. І тут на допомогу вихователю приходять психологічна діагностика.

Діагностику звички до розумової праці ми здійснювали з дітьми старшого дошкільного віку. Всі обрані методики, спостереження за діяльністю дитини та бесіди з батьками проводили індивідуально. Щоб обстеження проходило в атмосфері доброзичливості, намагалися заохочувати дитину, надавати їй емоційну підтримку.

Одним з важливих діагностичних показників обстеження дитини дошкільного віку, як зазначають психологи [22], є емоційна реакція дитини на факт обстеження (адекватність поведінки). Найбільш природною буде реакція – хвилювання дитини. Це буде помітно по дещо настороженій та напруженій поведінці дитини. Після того, як вихователь підтримає та заспокоїть дитину, можна приступати до обстеження. Під час проведення діагностики, доки дитина виконує завдання, вихователь може вести протокол обстеження, в якому фіксуються дії і висловлювання дитини та результати виконання завдань. На основі аналізу діагностики робляться висновки стосовно планування подальшої роботи з формування звички до розумової праці.

Оскільки в психологічній літературі відсутні методики діагностування звички дітей дошкільного віку до розумової праці, нами було прийнято рішення проводити діагностику логіко-математичного розвитку, оскільки сформувати звичку до розумової праці, як зазначають психологи, не видається можливим за недостатнього рівня розвитку мислення дитини, тобто за відсутністю здатності аналізувати, порівнювати, робити висновки, формулювати правильні судження.

Як зазначає М.Машовець [22, с.8] показниками успішного логіко-математичного розвитку дітей до п'яти років є:

- визначення кількісних відношень (більше, менше, стільки ж) між предметними множинами способом розміщення один під одним предметів з кожної множини (встановлення взаємно-однозначної відповідності між елементами двох множин);
- знання цифр в межах 5, співвіднесення цифри з числом і навпаки; при перелічуванні предметів називання чисел по порядку, починаючи з числа «один» без пропусків (при перелічуванні не можна пропускати предмет або називати один і той самий предмет двічі);
- розуміння, що останній числівник при лічбі позначає всю групу перелічуваних предметів – одна слива, дві, три, чотири, п'ять слив. Усього 5 слив;
- засвоєння різних способів перелічування предметів (перекладання предметів по одному зліва направо, торкання кожного предмета).

Діагностика логічного мислення старших дошкільників здійснювалася за такими критеріями та показниками:

Критерії	Показники
Здатність до аналітико-синтетичної діяльності	вміння порівнювати і узагальнювати предмети за заданою ознакою, вміння

	класифікувати предмети, вміння пояснювати хід виконання завдання, висловлювати правильно власні думки.
Навички візуального аналізу	вміння візуально знаходити спільні та відмінні ознаки.
Початкові математичні уявлення	уявлення про співвідношення більше на; менше на; про кількісну та порядкову лічбу, знання форми найпростіших геометричних фігур, уміння орієнтуватися в просторі.

На основі критеріїв та показників були розроблені рівні:

Високий рівень сформованості логічного мислення мають діти, які виконують завдання математичного змісту повністю правильно, розуміють спосіб виконання, можуть допустити неточність, але самостійно виправляються, виявляють здатність до нестандартного мислення, обґрунтовувати і висловлювати власну думку; порівнювати і узагальнювати предмети за ознаками, класифікувати їх; безпомилково розрізняють форму та ознаки геометричних фігур; можуть відшукати та пояснити спільні та відмінні ознаки; володіють навичками виділення фігури з композиції; розуміють співвідношення «більше на», «менше на».

Середній рівень сформованості логічного мислення характерний для дітей, які допускають у виконанні завдань 1-2 помилки, потребують схвалення педагогом свого вибору. Вміють нестандартно мислити, але важко висловлюють свою думку. Вміють порівнювати, узагальнювати предмети з чітко вираженою ознакою, класифікувати їх; розрізняють геометричні фігури та називають їх; розуміють співвідношення «більше на», «менше на»; називають парні напрямки.

Недостатній сформованості логічного мислення характеризується тим, що діти допускають 3-4 помилки і можуть виправити їх лише за допомогою дорослого. Такі діти вміють порівнювати предмети; можуть помилятися у називанні геометричних фігур; з допомогою дорослого розуміють співвідношення «більше на», «менше на»; мислять стандартно.

Низький рівень сформованості логічного розвитку дітей характерний для дітей, які допускають 5 і більше помилок, вагаються з відповіддю на питання навіть після підказки, не розуміють спосіб виконання завдання; уявлення про математичні поняття погано розвинені. Такі діти не вміють порівнювати та узагальнювати предмети, класифікувати їх; погано розрізняють геометричні фігури, не розуміють співвідношення «більше на», «менше на»; не виконують завдання повністю навіть з допомогою дорослого.

Дослідження рівнів розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку здійснюлося за допомогою спостереження за діяльністю дітей під час занять з математики та за допомогою тесту прогресивних матриць Равена.

Наведемо результати тесту прогресивних матриць Равена.

За допомогою тесту прогресивних матриць Равена можна визначити рівень інтелектуального розвитку дітей від 5 до 9 років. Процедура тестування здійснюється індивідуально. На відміну від багатьох інших тестів, тут немає необхідності жорстко дотримуватися якої-небудь спеціальної словесної інструкції. Основні вимоги полягають у забезпеченні відповідності прийнятої в даному обстеженні процедури загальноприйнятим стандартам, (щоб була можливість порівнювати отримані дані з нормативними) та у впевненості у тому, що досліджувані розуміють, що і як вони повинні зробити.

Матеріалами є екземпляр тестового буклету та бланк відповідей. У текстовому буклеті не допустимими є будь-які позначки. У процесі попередньої бесіди потрібно занести дані про досліджуваного в бланк відповідей, упевнившись, що вказаний вік відповідає даті народження.

Наведемо інструкцію до проведення цього тесту.

Інструкція. Потрібно відкрити буклет на першому завданні А1 (див. Додаток А, Б та В).

Вихователь: подивися сюди (потрібно вказати на верхню фігуру). Ти бачиш, що з цієї картинки вирізаний шматочок. Кожен з цих шматочків знаходиться внизу (вказуємо на кожен з фрагментів по черзі), та має відповідну форму, щоб заповнити виріз, але тільки один з них підходить по малюнку. Номер 1 має правильну форму, але неправильний малюнок. Номер 2 взагалі не має малюнка. Номер 3 зовсім неправильний. Номер 6 майже правильний, але ось тут не підходить (вказуємо на білу пляму на фрагменті номер 6). Лише один зі шматочків правильний. Покажи, який з них підходить, щоб доповнити малюнок.

Якщо дитина не показує на правильний фрагмент, продовжуємо пояснення, поки вона не зрозуміє сутність завдання. Потім переходимо до завдання А2.

Вихователь: а тепер покажи шматочок, який підійде сюди.

Якщо дитина не справляється, демонструємо та пояснюємо йому знову завдання А1, а потім знову просимо вирішити завдання А2. Якщо завдання виконано правильно, переходимо до наступних завдань, працюючи за тією ж схемою. Якщо дитина задоволена своїм рішенням, приймаємо його вибір

незалежно від правильності. Відзначаємо номер остаточного вибору у відповідній частині діагностичного бланку.

В подальшому продовжуємо використовувати ті ж інструкції до тих пір, поки в них є потреба. Якщо дитина виявляє занепокоєння з приводу невеликих дефектів на малюнках, переконуємо її, що про це не варто турбуватися. Якщо дитина відчуває ускладнення з виконанням конкретного завдання, пропонуємо їй рушити далі і подивитися, чи не впорається вона з наступними завданнями, а потім повертаємося до завдання, яке викликало труднощі. Якщо була зроблена помилка або дитина хоче змінити свою відповідь, закреслюємо раніше записаний номер, і записуємо номер остаточного вибору.

Оцінка та інтерпретація. Підрахунок балів. За кожну правильну відповідь нараховується один бал. Якщо дитина робить помилки в перших п'яти завданнях Серії А, то можна вважати, що він не зрозумів ідею завдання. Отримані за цих умов бали, як правило, потрібно визнати недостовірними, незважаючи на те, що загальний бал при цьому може виявитися і більше десяти за рахунок вирішення завдань шляхом випадкового вгадування правильної відповіді серед шести альтернативних варіантів.

Якщо тест проводиться індивідуально, то зараховується як «правильний» або «помилковий» той фрагмент, на який дитина вказує як на свій остаточний вибір. Під час групового тестування з використанням відкритих бланків реєстрації відповідей, кожному, хто записує більше, ніж одну цифру проти номера будь-якого завдання, необхідно сказати, щоб він викреслив всі, крім однієї. Якщо це виявлено після завершення процедури тестування, розглядається тільки останній номер праворуч незалежно від того, вірні або помилкові інші відповіді.

Представлення результатів. Найбільш адекватним способом інтерпретації значущості отриманої дитиною загальної оцінки є її співвіднесення з вираженою у відсотках відносною частотою, з якою цю оцінку отримують досліджувані тієї ж вікової групи. Усереднені вікові нормативи виконання кольорових прогресивних матриць (вся серія – А + АВ + В) можна бачити в додатку Г.

Рівень 1. *«Супер-інтелектуал»*, якщо оцінка дорівнює або більше 95% для даної вікової групи.

Рівень 2. *«Інтелектуальні можливості явно вище середнього»*, якщо оцінка дорівнює або більше 75%; II +, якщо оцінка дорівнює або більше 90%.

Рівень 3. *«Середній інтелект»*, якщо оцінка лежить між 25% і 75%; III +, якщо оцінка вище, ніж медіана або 50%; III-, якщо оцінка нижча, ніж медіана.

Рівень 4. *«Інтелектуальні можливості явно нижче середнього»*, якщо оцінка дорівнює або менше 25%; IV-, якщо оцінка дорівнює або менше 10%.

Рівень 5. *«Істотне зниження інтелекту»*, якщо оцінка дорівнює або менше 5% для відповідної вікової групи.

Загальний бал, узгодженість оцінки та досягнутий рівень розвитку зручно представляти у такому вигляді:

Загальний бал 24

Неузгодженості -1,0, + 1

Рівень II +

Кількість помилок: Нормальна

Результати нашого визначення рівнів інтелектуального розвитку старших дошкільників за тестом Равена подано в таблиці 1 а наочно – на рисунку 1.

Таблиця 1

Результати визначення рівнів інтелектуального розвитку старших дошкільників за тестом Равена

Рівень	Кількість дітей
1	1
2	6
3	8
4	11
5	2
Всього	28

Рис. 1. Рівні інтелектуального розвитку дитини старшого дошкільного віку за тестом Равена.

Вивчити рівень мислення дитини можна не лише під час індивідуального заняття за спеціальною методикою, але й за допомогою спостереження за діяльністю дитини у повсякденній життєдіяльності дитини в групі: під час виконання доручень, чергувань, в індивідуальних бесідах, у грі тощо. Наприклад, заохочуючи бажання дітей допомогти під час підготовки до обіду, можна спостерігати за тим, як дитина пов'язує кількість дітей, що сидітимуть за столом, із кількістю тарілок, ложок та чашок, тобто встановлює взаємовідповідність між величинами. Також це може свідчити про вміння дитини робити прості висновки: на столі 3 тарілки і 3 чашки; тарілок і чашок порівну; тарілок і чашок однаково, по три; тарілок стільки ж, скільки й чашок.

Для діагностування уявлень дітей про множину предметів М.Машовець [Error! Reference source not found.] рекомендує використовувати знайомі їм дидактичні ігри та вправи, але з деякими змінами й ускладненнями. Автор пропонує використати дидактичну гру «Уважно дивись, плескай у долоні, не помились». Пропонуємо дітям зібратися півколом і повідомляємо про цікаве дійство. – Діти, зараз ми пограємо в цікаву гру «Уважно дивись, плескай у долоні, не помились» і переконаємося, що всі ми кмітливі й уважні. Я покажуватиму вам картку з числом, а ви будете стільки ж разів плескати в долоні. Головне, щоб усі плескали одночасно. Приготувалися? Почали! Показуємо картки з числами в межах п'яти, змінюючи їх кілька разів.

Також рівень розвитку мислення старших дошкільників визначався нами за допомогою таких вправ:

1. «Знайди відмінність»

Мета: з'ясувати, чи вміє дитина зіставляти предмети між собою, знаходити в них відмінне, подібне.

Запропонувати дитині розглянути зображення предметів і сказати, чим вони відрізняються.

2. «Що зайве?»

Мета: з'ясувати, чи вміє дитина знаходити спільні та відмінні ознаки предметів, об'єднувати предмети в групи по одному з них.

3. «Стільки — скільки»

Мета: з'ясувати, чи вміє дитина визначати однакові за кількістю безлічі.

Матеріал: морквини з картону.

Скажіть дитині, що зайчиха вирішила виростити для своїх зайчат морква. Скопали грядку і посіяли — зростає морквина. Зайченя теж взявся господарювати. Але не знає, як зробити, щоб у нього було стільки ж морквин, як у мами. Запропонуйте допомогти зайченяті. Нехай подумає: якщо у мами — зайчихи на городі ось стільки морквин (кладемо перед дитиною певну кількість їх), то скільки насіння повинен посіяти зайчик?

4. «Заповни клітинки»

Мета: з'ясувати, чи вміє дитина розкладати безліч на підмножини.

Матеріал: різні за величиною і кольором геометричні фігури (коло, квадрат, трикутник, прямокутник) умовні позначення: колір (блакитний, жовтий, червоний) маленький і великий будинку — величина (великий, маленький).

Спочатку необхідно з'ясувати, чи розуміє дитина умовні позначення. Запропонуйте їй підібрати фігури до однієї з них, наприклад, до маленького будиночка. Потім згадайте заповнити порожні клітки карти.

5. *«Я бачу те, чого ти не бачиш».*

Мета: з'ясувати, чи вміє дитина визначати форму предметів за допомогою геометричної фігури як еталону.

Запропонуйте розглянути навколишні предмети і вгадати: «Що я бачу кругле — таке, чого ти не бачиш?» І т. Д.

2. *«Числові карти» (дидактична вправа)*

Мета: з'ясувати, чи вміє дитина визначати відразу два якісних співвідношення між впорядкованими множинами і усвідомлює взаємодоповнюючі відношення між числами в натуральному ряду.

Матеріал: числові картки, цифри.

Пропонуємо дитині розкласти послідовно цифри і підібрати до кожної відповідну числову картку. Запитуємо: скільки предметів зображено на п'ятій карті? Яка кількість предметів зображено на наступній карті? На попередній? Яке число більше - 5 або 6, 4 або 5? Що можна сказати про кількість 5?

З метою підвищення ефективності занять з формування звички до розумової праці в дошкільному навчальному закладі, доцільно здійснити поділ дітей на групи, як пропонує М. Машовець [Error! Reference source not found.], умовно присвоївши їм певний колір. Оцінюється інтелектуальна активність

та позитивні емоції, що присутні під час розумової праці старших дошкільників: 5 – максимальний рівень, 1 – мінімальний. Після перших спостережень автори пропонує умовно розділити групу на підгрупи (за визначеним кольором):

- зелений колір – діти, які комфортно почуваються на занятті, активні, самостійні, у шкалі спостережень вони мають позначки 4–5;
- синій колір – діти, які потребують більшої уваги, самостійно активності не виявляють, у шкалі спостережень мають позначки 3 чи 4;
- помаранчевий колір – діти, які потребують безпосередньої підтримки та заохочення, у шкалі спостережень вони мають позначки на рівні 3;
- червоний колір – діти, які не виявляють інтересу до занять математикою, у шкалі спостережень мають позначки 1 чи 2.

Згідно нашого визначення рівнів можна співвіднести дану класифікацію таким чином: зелений – високий, синій – середній, помаранчевий – недостатній, червоний – низький рівень.

Результати наших спостережень аналіз виконаних дітьми вправ можна бачити в таблиці 2.

Таблиця 2.

Таблиця для аналізу результатів спостереження за їх рівнем мислення.

Місяць	Низький (червоний)	Недостатній (помаранчевий)	Середній (синій)	Високий (зелений)	Усього дітей
	Кількість дітей				
Вересень	0	6	15	7	28

Також нами здійснювалася діагностика рівня розвитку наочно-образного мислення, елементів логічного мислення, вміння групувати предмети за їх функціональним призначенням старших дошкільників за субтестом «Знайди сім'ю» [Error! Reference source not found.]. Результати за даним субтестом оцінюються в балах: 2 бали (вища оцінка), 1 бал (середня), 0 балів (нижча). При кількісній обробці отримані результати умовно діляться на 3 рівні: високий, середній, низький.

Методика проведення. Перед дитиною викладають в ряд по одній картинці з категорій: посуд, одяг, транспорт, фрукти, меблі, овочі. Решта картинок викладається під ними у випадковому порядку.

Вихователь: «Подивися уважно, які картинки лежать у верхньому ряду. Назви їх. Тепер я візьму одну картинку (бере картинку, що відноситься до тієї ж групи, що й перша) і покладу її ось сюди (кладе під першою картинкою) ». Потім бере будь-яку іншу картку і запитує дитину: «А куди ти покладеш ось цю картинку?» І т.д. У результаті повинно утворитися шість груп по чотири картки, які в кожній групі розташовуються одна під іншою. Дитина повинна пояснити, чому вона об'єднала картинки в одну групу. Якщо завдання викликає у дитини труднощі, можна надати їй допомогу, виклавши другий ряд картинок за категоріями або попросивши її назвати одним словом картки, що лежать в одному ряду, наприклад: «Як можна назвати одним словом апельсин і яблуко?»

Критерії оцінки:

- Дитина приймає і розуміє завдання, класифікує картинки з урахуванням основної ознаки і може здійснити узагальнення в мовному плані – 2 бали.
- Дитина розуміє завдання, розкладає картинки правильно, але не узагальнює вербально, або не відразу розуміє завдання, але після допомоги вихователя переходить до самостійного виконання – 1 бал.

- Дитина не розуміє умову завдання і не використовує допомогу вихователя – 0 балів.

У протоколі, який заповнює виховatelj, зазначається, вірно чи невірно названі узагальнюючі слова («+» або «-»), а в «Примітках» – яка допомога вихователя була використана.

У таблиці 3 можна бачити результати визначення наочно-образного мислення, елементів логічного мислення, вміння групувати предмети за їх функціональним дітей старшого дошкільного віку за субтестом «Знайди сімю».

Таблиця 3.

Результати визначення рівнів логічного мислення старших дошкільників за субтестом «Знайди сімю»

Рівень	Кількість дітей
Високий	6
Середній	18
Низький	4
Всього	28

Таким чином, результати логічного мислення старших дошкільників за субтестом «Знайди сімю» дозволяються стверджувати про переважно середній рівень розвитку логічного мислення дітей.

Застосування методики «Будиночок» Н.І.Гуткіної обґрунтовано тим, що звичку до розумової праці дошкільника важко сформувати, якщо у дитини недостатній рівень довільної сфери. Тому обрана методика була проведена в Остапівському НВК з дітьми дошкільного віку. Вік дітей від 5 до 6 років. Ця методика допомогла виявити вміння дітей орієнтуватися в своїй

роботі на зразок та вміння скопіювати його. Опис методики можна бачити в додатку Г.

Наведемо аналіз деяких робіт. Бачимо перший малюнок, який виконала **Захарчук Іванна 5,2 роки**. Деталі на малюнку всі присутні. Малюнок відповідає розмірам зразка. Присутнє неправильне зображення елементу(кільця диму) – **1 бал**. Присутні розриви ліній в місцях де вони повинні бути з'єднані – **1 бал**. Під час малювання дитина тримала олівець в правій руці, доволі часто дивилася на зразок за яким малювала. Швидко проводила лінії. Під час виконання завдання не відволікалася, запитань не ставила. Загалом можемо оцінити , що виконала завдання непогано. Всього є два бали , а отже має середній рівень довільної уваги. Малюнок Захарчук Іванни можна бачити на Рис.1.3

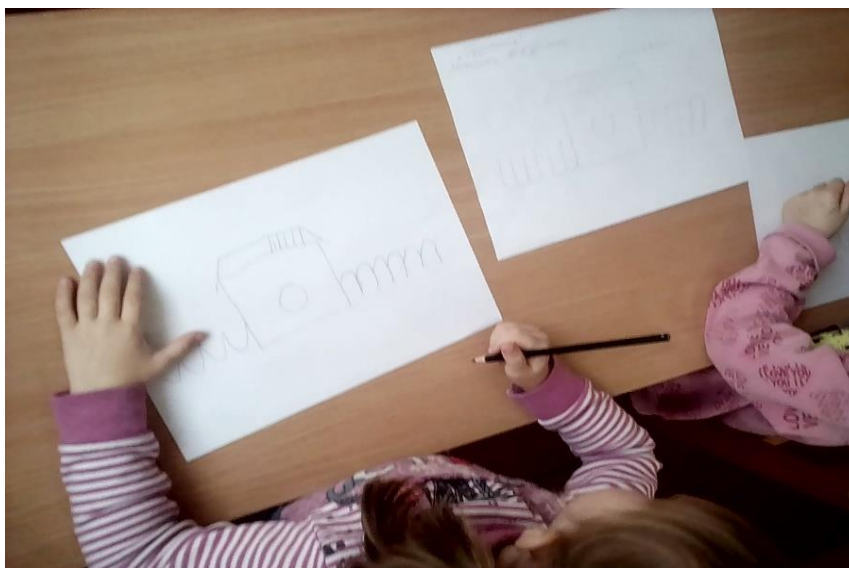

Рис. 1.4. Виконання завдання Захарчук Іванною

Наступний малюнок був виконаний **Старавойт Віталіною 5,2 роки**. Деталі на малюнку бачимо всі. Робота виконана поспіхом та з великою кількістю помилок. Присутні неправильно зображені елементи (кільця диму , паркан – ліва та права сторони та штрихувння на даху – **2 бали**. Деталі які в просторі дещо зміщенні від свого місця – **1 бал**. Лінії на паркані заходять

одна на одну – **1 бал**. Малювала дитина правою рукою. Працювала зі зразком , при цьому неухважно та швидко проводила лінії. Були присутні відволікання під час роботи та поставлені запитання до вихователя. Загалом оцінюючи роботу, констатуємо деякі відхилення. Всього отримано **4 бали**, що вважається слабким рівнем довільної уваги. Роботу Старовойт Віталіни можна бачити на рис. 1.5.

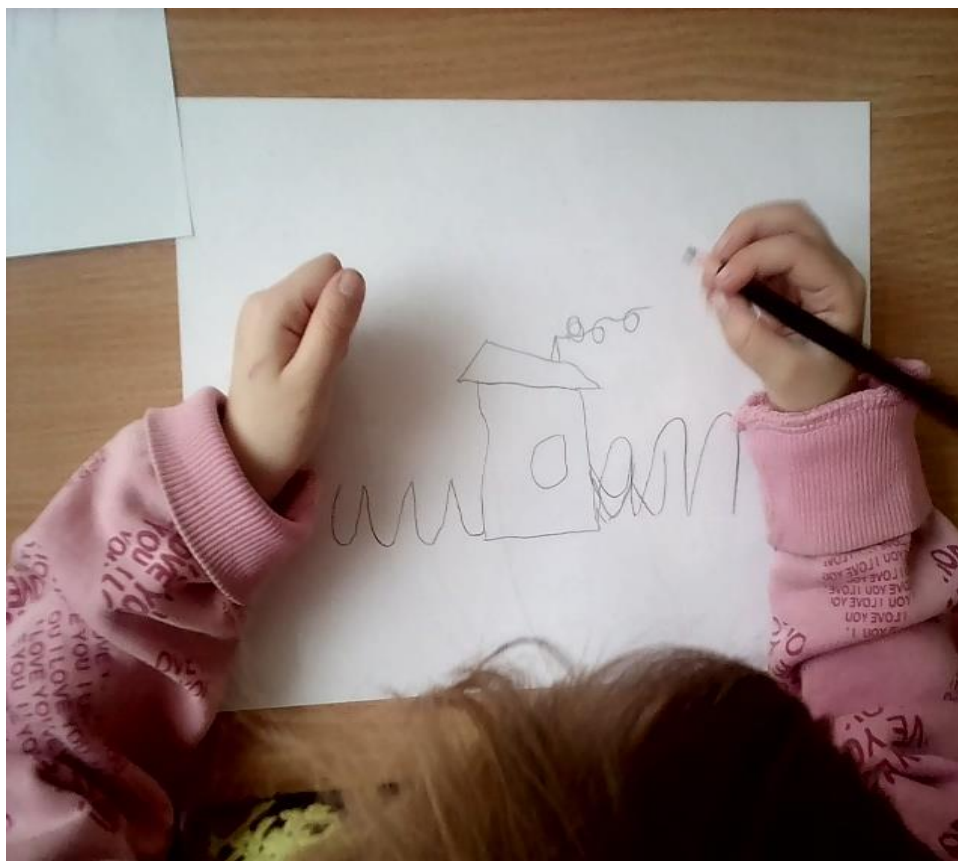

Рис. 1.5. Виконання завдання Старовойт Віталіною.

Наступна робота *Содін Івана 5, 4 роки*. Бачимо, що робота далека від оригіналу. Але деталі присутні усі. Бачимо неправильність зображень елементів кільця диму, штрихування на даху, вікно, труба – **2 бали** . неправильне розташування елементів в просторі: зміщення труби, вікна – **1 бал**. Лінії на штрихуванні даху заходять одна на одну – **1 бал**. Лінії штрихування на даху не доходять до ліній – **1 бал**.

Дитина тримала олівець у правій руці. Дивилася на зразок , але майже не працювала з ним. Лінії проводив дуже повільно, відволікався від роботи небажанням малювати. Мав свої висловлювання щодо завдання та ставив запитання до вихователя. Оцінюючи роботу даної дитини, виявляємо **5 балів**. Тому по оцінюванню бачимо, що у дитини більше 4 балів, а це свідчить про слабкий розвиток довільної уваги. Малюнок можна бачити на рис. 1.6

Рис. 1.6. Робота Содін Івана

Ще один малюнок, який виконав *Бабійчук Володимир 5 років*. Робота виконана в межах даного йому зразка. Всі деталі малюнка присутні . ми бачимо , що неправильно зображені елементи малюнка: кільця диму, паркан – ліва частина т штрихування даху – **2 бали**. Присутнє відхилення прямих ліній від заданого напрямку – **1 бал**. Також є розриви ліній де вони мають бути з'єднані , це ліва частина паркану **-1 бал**. Дитина виконувала завдання правою рукою. Звертала дуже часто увагу на зразок але при цьому лінії вела з пам'яті. Проводив лінії повільно. Не відволікаючись працював над

завданням. Під час роботи не відволікався. Оцінка поставленого завдання склала – **4 бали**. Допускаємо слабкий рівень розвитку довільної уваги.

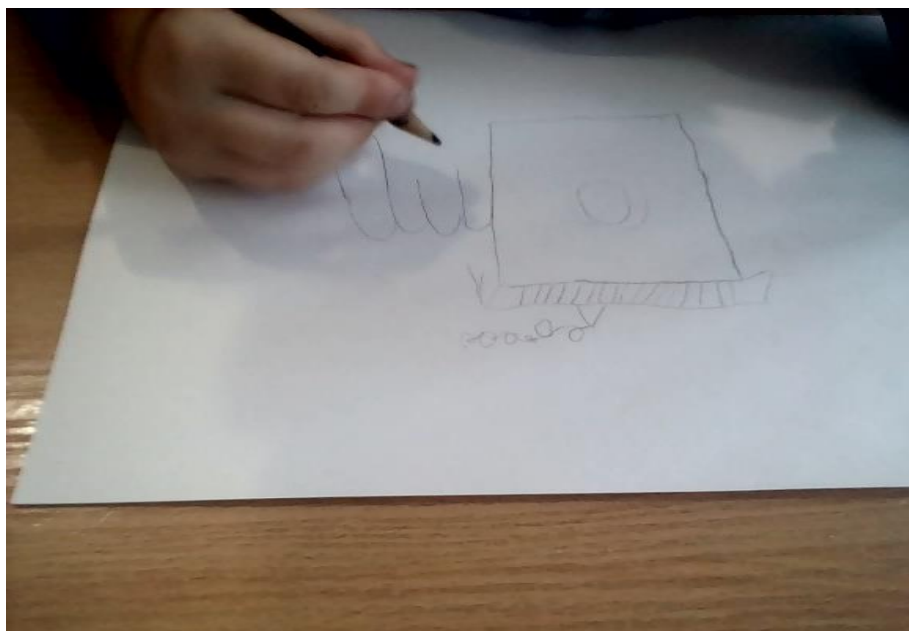

Рис. 1.7. Малюнок Бабійчук Володимира

Узагальнені результати діагностики довільної уваги за методикою «Будиночок» можна бачити в таблиці 3 та на діаграмі 3.

Таблиця.3

Результати діагностики довільної уваги дітей старшого дошкільного віку за методикою «Будиночок»

Рівень	Кількість дітей	Відсоток
Високий	3	10,7
Середній	17	60,7
Слабкий	8	28,6

Всього	28	100
--------	----	-----

Діаграма 3

Отже, можемо бачити, що у досліджуваної вибірки переважає кількість дітей із середнім рівнем логічного мислення та середнім рівнем довільної уваги, що вимагає обов'язкове дотримання педагогічних умов у формуванні в них звички до розумової праці.

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗВИЧКИ ДО РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ

2.1. Методи формування у дошкільників звички до розумової праці

Проблема формування у дошкільників звички до розумової праці є однією з найактуальніших у науці та практиці дошкільних навчальних закладів, оскільки саме така якість є основою для формування уміння навчатися впродовж життя.

Як зазначають психологи, звичка до розумової праці, як і будь-яка звичка, формується шляхом багаторазових повторень, тобто, в нашому випадку, в процесі виконання вправ розвиваючого характеру. Надзвичайно важливим у цьому процесі, зважаючи на вікові особливості дошкільників, є створення сприятливого освітнього простору [40], використання похвали, як виду заохочення (причому, за щонайменші успіхи дитини) [26, с.17], використання взаємозв'язку образного і логічного мислення [37, с.25], розвиток природної потреби до пізнання [27] та творчої уяви [5].

Отже, аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури та власний досвід автора дозволяє виокремити такі педагогічні умови, що будуть сприяти ефективному формуванню у дошкільників звички до розумової праці. Це:

- максимальна самостійність дитини в ході виконання завдання та заохочення за щонайменші успіхи;
- поєднання у запитаннях, що пропонуємо дитині в ході самостійного виконання нею завдання, суспільного досвіду, який засвоює дитина, з поки-що невеликим її власним досвідом та збагачення його у процесі виконання завдань;

- включення привабливих для дошкільнят видів діяльності, що найбільше відповідають їхнім віковим особливостям, як-то гра, конструювання, зображувальна, літературно-творча діяльність тощо.

Від народження у дитини досить потужно розвинена пізнавальна потреба. Саме тому діти все пробують на смак, нестримні у подорожах по квартирі чи, коли зможуть говорити – у запитаннях до дорослого: «Чому?» Труднощі (Ш.Амонашвілі). Ця потреба в пізнанні базується (за висловом І. Павлова на вродженому інстинкті свободи). Саме ця потреба спонукає дітей визначати з розбігу чи відкриваються автоматичні двері магазину. І нехай платою буде біль від падіння і відсутність нагороди у вигляді похвали (навіть навпаки – осуду). Саме ця потреба стимулює дітей дошкільного віку задавати дорослим безліч запитань. Від дорослих, що оточують дитину (батьків та вихователя ЗДО) найбільшою мірою залежить, чи розвиватиметься ця потреба в майбутньому чи ні.

Розглянемо лише деякі традиційні (доручення, заохочення, створення ситуацій успіху, сторітеллінг) та нетрадиційний («помилка дорослого») методи, які можна використати для формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці та реалізацію педагогічних умов, визначених нами. Зупинимось на них детальніше.

Залучення дітей до практичної діяльності, здійснення якої передбачає розумові дії. Бувають діти в закладах дошкільної освіти, яким подобається допомагати в чомусь дорослому. Безперечно, бажання є позитивним і потрібно його підтримувати або стимулювати, якщо дитина не виявляє такого бажання. Наприклад, під час підготовки обіднього столу за бажанням дитини можемо дати доручення розкласти на кожен стіл ложки, чашки та інші столові прибори. Щоб зробити це правильно (а більшість дітей саме так і хочуть), дитина замислюється: а скільки потрібно ложок? І подумки вирішує цю задачу. Для створення задачної ситуації вихователь має запитати:

«А скільки тобі дати ложок?» Наступного разу можна змінити кількість дітей, що сидять за столом – і це вже інша задача для дитини. Обов'язково маємо похвалити дитину за будь-який результат, навіть, коли не вийшло виконати завдання правильно, оскільки, якщо вчинити по-іншому, то сформувати звичку до розумової праці в майбутньому буде проблематично.

Щоправда, бувають ситуації, коли у дітей відсутнє у бажання до допомоги дорослому. Стимулом до виникнення такого бажання може бути прохання вихователя. Як свідчить досвід, якщо вихователь має авторитет у дитини, то вона з задоволенням виявить бажання допомогти.

Одним із складових поняття «розумова праця» є слово «праця». Зрозуміло, що розумова праця, як і фізична, не буває легкою та безпомилковою. Тому на цьому складному для дитини шляху їй особливо необхідна підтримка дорослого, тому, особливо сором'язливих дітей потрібно хвалити за щонайменші успіхи та підтримувати словами «у тебе все вийде наступного разу». До дітей із схильністю до завищеної самооцінки цей метод доцільно використовувати обережно, спостерігаючи, наскільки позитивним для них у плані формування звички до розумової праці він є.

Похвала дитини за будь-який результат, отриманий нею під час міркувань (маємо на увазі не схвалення неправильної відповіді, а саме похвала за те, що дитина спробувала знайти розв'язок, спробувала думати самостійно) сприяє створенню ситуацій успіху. Створення ситуацій успіху (підходить для невпевнених у собі дітей чи дітей, незацікавлених розумовою діяльністю). Для успішного застосування даного методу важливо дізнатися причину відмови дитини від виконання завдання, що буде сприяти її розумовому розвитку та, відштовхуючись від неї, запропонувати завдання чи запитання, що знаходиться у «зоні актуального розвитку» для дитини. Звісно, сприяти розвитку таке завдання не буде, але на цьому етапі це не головне. Головним є відчуття успіху, яке відчує дитина, виконавши завдання, яке

потім ми будемо підтримувати, ведучи її, за словами В.Сухомлинського від успіху до більшого успіху. А потім, коли вихователь помітить, що розумова діяльність приносить дитині задоволення, можна запропонувати складніше завдання, яке буде знаходитися в «зоні найближчого розвитку».

Формувати у дітей дошкільного віку звичку до розумової праці видається можливим, використовуючи цікаві історії, закінчення яких пропонуємо придумати дітям самостійно. Сторітеллінг (англ. *Story* - історія, а *telling* – розповідати; сторітеллінг – це розповідь історій) – метод, який формально прийшов у вітчизняну освітню практику нещодавно із заходу, проте, за змістом, давно відомий з праць В.Сухомлинського, К.Ушинського, Л.Толстого [73] та інших класиків педагогіки. У сучасному розумінні сторітеллінгом можна назвати ще і мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача.

Оригінальну методику розвитку мовлення дітей запропонувала російський теоретик і практик дошкільного виховання Є. Тихєєва. Як і К. Ушинський, розвиток мовлення вона розглядала у зв'язку з розвитком мислення. Особливу увагу приділяла ознайомленню дітей з навколишнім середовищем. Роботу з розвитку мовлення, на її погляд, слід поєднувати із сенсорним вихованням, оскільки розумовий розвиток розгортається в єдності відчуття і слова. На цій основі вона розробила методику роботи з дидактичними картинками, навчання дітей розповіді та читання художньої літератури, проведення ігор-занять з ознайомлення з предметами і явищами навколишнього світу, розвитку мовлення і навчання елементарної математики.

З метою формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці доцільним би було не закінчувати історію, а запропонувати дітям самостійно придумати завершення. Скажімо, історію «Чому у круга немає

кутів?» на якомусь етапі (найцікавішому для дітей) можна перервати і запитати дітей, як, на їхню думку вона закінчилася. До переваг можна віднести пробудження творчості та самостійності у мисленні а до недоліків (чи, скоріше, умов застосування) ораторські уміння вихователя.

Також у формуванні звички до розумової праці може бути ефективним авторський метод грузинського педагога-новатора Ш.Амонашвілі – «помилка дорослого» (вчителя, вихователя, батьків). Переважна більшість дорослих з оточення дитини боїться помилятися, коли навчають дитину. Зрозуміло, що істини, які дошкільник відкриває для себе, для дорослих є давно відомими і їм не спаде на думку «зіграти» – ніби вони помилилися. Коли ми поводимо себе так, ніби наша думка є істиною в останній інстанції, то забираємо у дитини радість від пізнання; а коли боїмося помилятися, то збільшуємо на порядок і так велику дистанцію між нами та дитиною, адже природний спосіб пізнання світу дитиною – через власний досвід; та й навчитися чомусь неможливо без помилок. Як переконливо доводить досвід Ш.Амонашвілі [73] «помилки» дорослого жодним чином не впливають негативно на авторитет вчителя, вихователя чи батьків тобто значимого для дитини дорослого. Навпаки, скорочуючи дистанцію, допомагають вихователю краще пізнати дитину, знімають у дітей страх до помилок, активізують мислення, фокусують увагу (дітям цікаво знайти, де помилився вихователь). Незважаючи на значні переваги даного методу у сфері формування звички до розумової праці, він не є широковживаним у закладах дошкільної освіти. На нашу думку, викликано це тим, що його застосування потребує наявності у вихователя надзвичайно високого рівня професійних та особистісних якостей, педагогічної майстерності.

Наведемо приклад, як користується цим прийомом педагог-новатор. Ш.Амонашвілі при вивченні дітьми 6-річного віку цифр [73, с.21] пропонує порахувати трикутники, намальовані на дошці. Після того, як діти

порахували (4), запитує: «Яка з цих цифр -«4?» і показує, наприклад, цифру 2 (дітям, помітивши помилку, поспішають показати цифру «4», оскільки вони знайомі з нею з життя. Під час наступного завдання (порахувати квадрати), показує цифру 6 в перевернутому вигляді поруч з попередніми цифрами. Діти весело підказують. Далі – коли учень назвав правильно цифру прямих (7), вчитель запитує дітей: «Коте говорить, що тут сім прямих, а я думаю, що вісім! Хто ж із нас правий?» [73, с.22]. Після цих слів виникає дискусія, кожна дитина намагається знайти відповідь (в даному випадку заважає авторитет вчителя).

Використовуючи такий прийом, нам вдасться поєднати суспільний досвід (нові для дитини знання), з поки-що невеликим її власним досвідом та збагатити його у процесі виконання завдань, вправ на розвиток мислення, тобто реалізувати одну із визначених нами педагогічних умов.

Безперечно, використання такі прийоми, як «помилка вчителя» може бути дискусійним, але, на нашу думку, він дозволяє ефективно створювати проблемну ситуацію, розвиває інтерес дітей до досліджуваного матеріалу, уважність, активізує мислення.

Отже, використовуючи розглянуті методи, вихователь зможе підтримати пізнавальний інтерес дитини дошкільного віку до багаторазового повторення певних розвиваючих вправ та завдань, що і буде в результаті сприяти формуванню звички до розумової праці.

Відгадування загадок дітьми старшого дошкільного віку розвиває уміння порівнювати предмети та явища, за допомогою загадок можемо створити інтригу та викликати у дітей інтерес. Пропонуємо починати із загадок, в яких слово-відгадка римується.

На краю села,
Розчесала довгі коси,
Чорні, мов смола –

В них засяяли Зорини.
Як же звати цю дівчину?
Он підказує нам сич:
- Чорні коси чеше ... (Ніч).

Або:

Хоч не кленок і не дубок –
Листочків понад триста.
Та з кожним днем втрача листок,
За рік зірвем геть чисто.
І вже новий собі берем.
Звемо його... (календарем)

Потім, коли діти не відчуватимуть ускладнень у знаходженні відповідей на такі загадки (це означатиме, що вони свою дидактичну та розвиваючу функцію виконали, і потрібно пропонувати такі загадки, що лежать у зоні найближчого розвитку дітей, можемо пропонувати загадки такого типу:

Три сестри й три брати
З праці йдуть до хати.
Їх сестриця сьома
Зустрічає вдома.
Кличе до світлиці
сти паляниці. (Дні тижня)

Ефективними у формуванні у дітей старшого дошкільного віку звички до розумової праці будуть також задачі-жарти. Це цікаві ігрові задачі з математичним змістом. Для їх розв'язання потрібно більше почуття гумору,

кмітливості та винахідливості, ніж вміння виконувати обчислювальні дії, хоча для багатьох із них характерою є зовнішня форма звичайної арифметичної задачі: дано умову, є числові дані й запитання.

Незвичайними є формулювання таких задач та запитання, що потребують відповіді. Часто вони лише опосередковано нагадують математичну задачу. Сутність задачі, тобто основне, завдяки чому можна здогадатися про розв'язок, дати відповідь, замасковано зовнішніми, другорядними умовами. У цьому задачі-жарти схожі з загадками, які ми розглянули вище. В більшості випадків для того, що дати правильну відповідь на запитання не потрібно виконувати арифметичні дії, вони базуються на здогадці та кмітливості.

Діти старшого дошкільного віку сприймають такі задачі як один із видів математичних розваг, як гру. Вони спонукають до здійснення аналізу, синтезу, узагальнень, абстрагувань, конкретизації, здійснювати зв'язки, що існують між явищами, подіями. У контексті зазначеного варто відмітити, що самостійне знаходження дитиною відповіді на таку задачу викликає у неї відчуття успіху, що впливає на позитивне емоційне ставлення до пізнавального об'єкту, явища. Також в процесі роботи над такими завданнями відбувається розвиток правильної, точної, лаконічної математичної мови, а отже і звички до розумової праці.

Пропонуємо після того, як сформульована задача, не вимагати від кожної дитини негайної відповіді, адже згідно з індивідуальними особливостями кожній дитині потрібен різний час на знаходження відповіді. І якщо дитину зацікавила ця задача (а це відбудеться за рахунок її змісту), то процес мислення дитини буде відбуватися доти, доки вона буде шукати відповідь на запитання задачі.

Прикладами для розв'язування дітьми старшого дошкільного віку можуть бути такі задачі:

1. Що важче: кілограм борошна чи кілограм заліза?

- 2. Рибалка за 2 хвилини спіймав 4 рибини. За скільки хвилин може спіймати рибалка 8 таких рибин?*
- 3. Коли чапля стоїть на одній нозі, вона важить 3 кг. Скільки буде важити чапля, якщо вона стане на дві ноги?*

Варто зазначити, що звичка до розумової праці дітей дошкільного віку за допомогою загадок та задач-жартів буде розвиватися за двох умов: по-перше, якщо вихователь дочекається самостійної відповіді дитини та буде зацікавлювати її не відмовлятися від спроб розв'язати задачу, та, по-друге, задаватиме запитання типу: «Поясни, чому ти так думаєш». Якщо логічний ланцюжок, який вибудовує дитина, є неправильним, то вихователь може, вміло сформульованими запитаннями завести дитину в «глухий кут», щоб вона зрозуміла абсурдність своїх міркувань. Таким чином ми забезпечимо реалізацію однієї із сформульованих нами педагогічних умов, а саме: самостійність дитини у виконанні завдання та заохочення за щонайменші успіхи.

Ще одним методом формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці може бути розв'язування задач-головоломок. Ще Платон говорив, що пізнання починається із здивування. Такі задачі сприяють, окрім розвитку логічного мислення, активізації пізнавальної діяльності дітей, кмітливості. Розв'язуючи їх, діти вчаться критично сприймати умову задачі, ілюструвати її.

Наведемо приклади задач-головоломок, які можна пропонувати дітям старшого дошкільного віку:

- 1. Є посудини місткістю 5 л і 3 л. Як ними набрати 4 л води?*
- 2. Мама з сином їхали в електричці. Мама запитала сина: «В якому порядку вагоні ми їдемо?» Син відповів: «У шостому. Якщо лічити з голови поїзда або у третьому, якщо лічити з хвоста.» Скільки вагонів у електричці?(8)*

3. Скільки разів треба розпилити семиметрову колоду на частини, завдовжки 1 м?

На випадок, коли в групі є дитина з нестандартним мисленням, для її розвитку пропонуємо такі ж нестандартні завдання.

Приклади завдань.

1. Людина живе на верхньому поверсі дуже високої будівлі. Щодня вона спускається на ліфті донизу на перший поверх, виходить на вулицю та йде на роботу. Повертаючись із роботи, людина піднімається на ліфті лише до половини будівлі, а решту шляху проходить пішки. Хоча, коли йде дощ, людина піднімається на ліфті на свій поверх. Чому вона так робить?
2. Людина одягнена у все чорне: у чорні туфлі, шкарпетки, штани, пальто, рукавички й лижну маску. Вона йде по глухій вулиці, на якій вимкнені всі ліхтарі. Чорний автомобіль їде їй назустріч з вимкненими фарами, але якимось чином вчасно зупиняється. Як водій розгледів людину?

Або можна використати завдання, яке наочно зображено на рис.2.1.

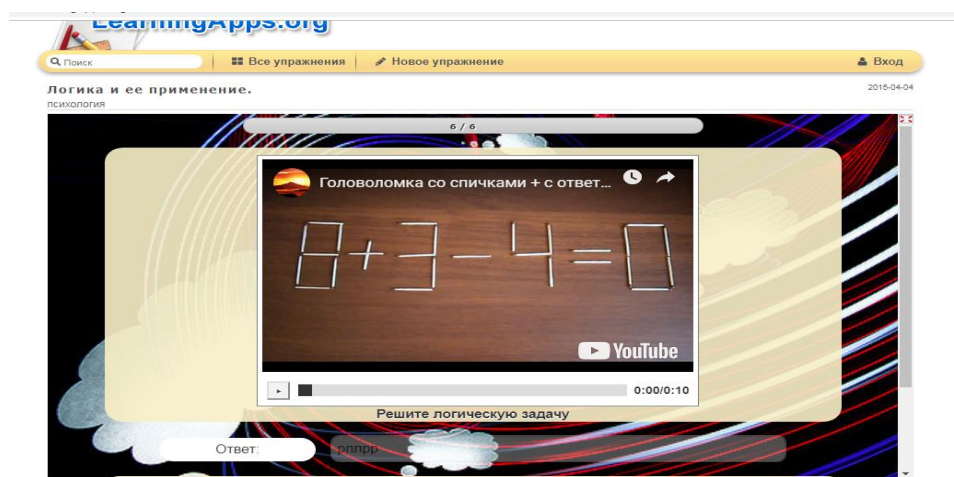

Рис. 1. Завдання для розвитку нестандартного мислення дітей старшого дошкільного віку.

2.2. Дидактичні ігри, як метод формування звички до розумової праці старших дошкільників

Надзвичайно важливим у роботі вихователя з формування звички до розумової праці дітей дошкільного віку зробити цей процес привабливими, ненав'язливими, радісними, і цьому сприяє використання різноманітних дидактичних ігор. Основне призначення дидактичної гри – забезпечити дітей знаннями у знаходженні, виділенні з множини, називанні предметів, чисел, геометричних фігур, напрямків.

У дидактичних іграх є можливість не лише розвитку логічного мислення, а й формування нових математичних знань та вдосконалення математичних (кількісних, просторових, часових) уявлень дітей, ознайомлення дітей зі способами дій. Дошкільнята, не усвідомлюючи того, практично включаються у математичну діяльність, виявляють інтерес до пізнання, освоюючи при цьому властивості, зв'язки і залежності на предметах і числовому рівні.

Для розвитку у дітей дошкільного віку необхідно використовувати такий демонстраційний матеріал, в якому предмети розташовуються в різному вигляді: у ряд, по колу, кількома підгрупами. Діти швидко вчаться рахувати об'єкти в залежності від їх розташування і знаходять правильне рішення.

Одночасно з логічним розвитком можна пропонувати дітям ігри, що будуть сприяти розвитку у дітей слухового сприйняття, наприклад давати їм такі завдання, як порахувати звуки, рухи, визначити кількість предметів за дотиком, наприклад, «Гудзики», «Чудесний мішечок», «Тактильні дощечки» і т.п.

Розвитку логічного мислення також сприяють дії з перетворення фігур (з двох трикутників скласти квадрат або з п'яти паличок скласти два трикутника).

Наприклад, можна провести гру на закріплення вміння послідовно називати дні тижня. Гра називається «Склади тиждень».

Матеріали: Два набори з картками від 1 до 7, музичний супровід.

Хід: Ділимо дітей на дві команди по набору карток з цифрами від 1 до 7. Вихователь пропонує дітям вишикуватися в шеренгу, утворюючи тиждень: першим встає дитина, у якого на картці написана цифра 1 (понеділок), другим, у якого на картці - цифра 2 і тд. Потім діти називають дні тижня по порядку і показують картки з цифрами.

За завданням вихователя діти під музику виконують різні рухи, а по її закінченню шикуються в шеренгу, утворюючи тиждень починаючи з вівторка. Потім діти складають тиждень, починаючи з четверга і тд.

Гра повторюється 2-3 рази.

Після виконання кожного завдання діти по черзі називають дні тижня починаючи з заданого дня. За правильно виконане завдання команда отримує зірочку.

В кінці гри підраховується кількість зірочок і визначається команда-переможець.

Оскільки такі ігри виховують у дітей пізнавальний інтерес, здатність до творчого пошуку, вирішення проблемних ситуацій, допомагають робити певні висновки, приходити до логічного висновку. Для більш ефективного виконання логічних завдань і вправ математичного характеру можна

використовувати такі ігри «Чудо чоловічки», «Де той самий будиночок?», «Іграшкові будиночки», «Кольорові рахункові палички», «Склади візерунок», «Розгадай головоломку », «Склади з паличок», «Конструювання за схемою». Основна мета цього дидактичного матеріалу уявити в розумі реальні дії з предметами або результат цих дій. В результаті цих логічних ігор розвивають уміння аналізу, синтезу, порівняння, конкретизації, узагальнення, формується інтерес до вирішення пізнавальних завдань, до різноманітної інтелектуальної діяльності.

Формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці можна здійснювати за допомогою дидактичних ігор, наприклад, «Підбери за формою», «Математичний квадрат».

Для дітей з нестандартним мисленням використовують ігри з природним матеріалом (камінці, гілки, шишки, каштан, черепашки, пісок та ін.). Наприклад, такі ігри як «Асоціації», «Образи», «Візерунки» допомагають освоїти один з основних способів конструювання – складання цілого з частин. Під час організації вихователем ігор в групі і на прогулянці діти вправляються в складанні візерунків (орнаментів) з камінчиків, паличок шишок. Орнамент можна обирати в залежності від індивідуальних особливостей дітей. Безсумнівний інтерес викликає у дітей пошук комбінацій, за яким будується візерунок.

Таким чином, застосування дидактичних ігор підвищує ефективність формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці, а розуміння дітьми їх законів приводить до того, що діти починають грати самостійно в парах або невеликими групами. Ще одним із результатів ефективності дидактичних ігор є ситуація, коли дитина приймає роль ведучого, пояснює умови гри, контролює виконання правил, оцінює правильний результат. А з

іншого боку, це є однією з умов результативності формування звички до розумової праці.

Розглянемо в контексті сказаного гру «Визначення». Кожен предмет або явище має безліч ознак, тільки ми їх не завжди помічаємо. При виконанні цього завдання дитина повинна поглянути на предмети і явища з різних сторін. Гра може виконуватися індивідуально або колективно, у вигляді змагання.

Варіант 1 – «Назви ознаки»

Вихователь: «Придумай (те) якнайбільше слів, що характеризують предмети або явища. Розпочати може вихователь, наприклад, «Сніг – холодний, пухнастий, легкий, білий, мереживний, густий, красивий». Далі можуть бути будь-які слова; завдання тренує навички аналізу, оскільки необхідно виділити частини з цілого)

Варіант 2. «Назви предмет».

Вихователь: «Обміркуй перераховані слова і вгадай предмет». (Вдосконалюються навички синтезу: необхідно об'єднати всі ознаки і визначити, до якого предмета вони належать). Розпочати так само може вихователь: «Довга, асфальтна, лісова, розбита....» (дорога)

Гра «Пантоміма»

У грі пропонується передати значення слова за допомогою міміки та жестів, але без слів. Ефективною така гра може бути в групах з найменшою кількістю учасників – 5. Один з них обирається ведучим, інші діляться на дві команди. Ведучий загадує слова, стежить за дотриманням правил і присуджує бали за правильне виконання завдання. Команди беруть участь у грі по черзі.

Ведучий виходить з учасником першої команди з кімнати, в якій знаходяться інші гравці, і називає слово. Наприклад, «сонце». Гравець повинен за допомогою пантоміми показати задане слово своїй команді,

учасники якої можуть задавати питання. Той, хто показує не може відповідати, а може лише кивком голови або за допомогою інших жестів дати зрозуміти, правильна відповідь учасників, чи ні. Його мета – так показати заданий предмет чи явище, щоб команда швидко відгадала. Ведучий може обмежити час на пантоміму. За кожне відгадане командою слово присуджується 1 бал. Потім завдання отримує друга команда. Гру можна проводити і з трьома учасниками, один з яких ведучий. Тоді бали не нараховуються, а просто відгадуються слова. Така гра є ефективною у розвитку логічного мислення старших дошкільників, оскільки допомагає вдосконалити навички аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, конкретизації, класифікації та, як наслідок, сформувати звичку до розумової праці.

2.3. Роль сучасних дидактичних засобів у формуванні звички до розумової праці

Психологічними дослідженнями та емпіричним досвідом доведено, що підґрунтям для формування звички до розумової праці є достатній рівень логічного мислення. У 5 років дитина здатна оволодівати на елементарному рівні операціями логічного мислення: порівняння, узагальнення, класифікація, систематизація, змістове співвідношення тощо [Error! Reference source not found.]. Актуалізація питання логічного мислення дошкільників зумовлена часом, оскільки нова епоха висуває підвищені вимоги до вміння людини свідомо ставитися до життя. Як зазначає Д.Максименко, дитина старшого дошкільного віку вдається до наочно-дієвого мислення, тоді, коли перед нею постає завдання, для виконання якого їй не вистачає досвіду й знань. У інших випадках домінують дії з образами. Діючи з образами подумки, дошкільник спочатку уявляє реальну дію з предметами та її результат й лише тоді виконує завдання. Забезпечує такий процес образне мислення [Error! Reference source not found.].

Дошкільники 6 років починають працювати вже з символами. Такі дії вимагають відволікання від реальних предметів, заміни предметів словами, числами, схемами тощо. Уміння оперувати символами називають логічним мисленням. Воно формується на основі наочно-образного і є вищою стадією мислення. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" передбачає формування логіко-математичної компетентності та розвитку логічного мислення дошкільників. Показниками добре розвинутого логічного мислення старших дошкільників може бути здатність здійснювати: класифікацію геометричних фігур, предметів та множин; серіацію за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі, часі; обчислення та вимірювання кількості, відстані, довжини, ширини, висоти, об'єму, маси, часу [Error! Reference source not found.].

Слід відмітити, що коли вихователь спонукає дитину до самостійного пошуку завдань логічного змісту в побуті, що сприяє формуванню звички до розумової праці, то більш ефективно впливає на розвиток логічного мислення дошкільника, оскільки таким чином його діяльність ускладнюється. Проте у цьому випадку усувається один з психологічних бар'єрів, що більшою чи меншою мірою присутній під час роботи над готовим завданням логічного змісту, а саме – "прийняття" його.

Під час першого етапу роботи дитини над завданням, що їй пропонується вона подумки здійснює обмеження кола понять та суджень, серед яких потім вибирається потрібне, тобто одне або ланцюжок положень, що обґрунтовують розв'язок.

Цілком імовірно, що аналіз буде здійснюватися до тих пір, доки у дитини, що працює над завданням не виникне ідея про план знаходження відповіді. Це другий етап знаходження відповіді на логічне запитання чи задачу.

Наступним етапом учені називають реалізацію цього плану. Як зазначають психологи [Error! Reference source not found., Error! Reference source not found. та ін.], якщо у досвіді дитини знаходиться завдання, подібне до даного, і хід знаходження відповіді якого їй відомий, то діяльність із знаходження відповіді буде називатися алгоритмічною. Якщо ж зустрілося завдання незнайомого типу, то дитина або шукає в ньому елементи відомих завдань, або ж перетворює його до того часу, доки не помітить в ньому знайомі риси якихось раніше розв'язаних завдань чи задач, і врешті-решт, знаходить відповідь. [Error! Reference source not found., с.59].

І, нарешті, четвертий етап діяльності із знаходження відповіді на логічне запитання – це обговорення (аналіз) процесу знаходження отриманої відповіді. Цей етап передбачає перегляд процесу знаходження відповіді з позицій раціональності, виявлення недоліків міркувань, пошук інших шляхів знаходження невідомого (так само виробляється евристична програма або проводиться її корекція).

Як зазначають психологи – фахівці у сфері дошкільної освіти, у справі розвитку мислення старших дошкільників цьому етапу потрібно надавати особливого значення. Для того, щоб розв'язування завдань та вправ логічного змісту не перетворилося на самоціль, а стало справжнім засобом формування звички до розумової праці, засобом розвитку допитливості дуже важливо приділяти цьому четвертому етапу найбільшу увагу.

У контексті розглянутого слід також відмітити, що деякі дослідники (П.Гальперін, В.Давидов, Л.Фрідман, та ін.) виділяють у розглянутій вище так званій макроструктурі процесу знаходження відповіді на логічне запитання (аналіз умови завдання, пошук плану розв'язку, реалізація цього плану, аналіз здійсненого розв'язування) виділяють ще і мікроструктуру, тобто елементарні кроки, з яких складається весь процес знаходження відповіді на логічне запитання (макроструктура). “Розбивання складних дій

на простіші, які можна виконати однозначно, є важливим елементом у роботі педагога. Структура складної дії вважається пізною, якщо знайдено операції, з яких складаються дії, і визначено оптимальну послідовність виконання їх.” [Error! Reference source not found., с.193]. Л. Фрідман так характеризує елементи мікроструктури:

1.Тотожно-істинні висловлювання. Зазначена теорія дається безпосередньо в умові завдання або ж вона є у того, хто шукає відповідь на запитання, у вигляді системи знань з тієї галузі, до якої належить завдання.

2.Істинні висловлювання – ті випадкові і конкретні умови (дані), що їх задано в задачі.

3.Правила логічних перетворень, висловлювання і утворення складних висловлювань (дедуктивні логічні правила, індуктивні висновки, висновки за аналогією).

4.Особливі спеціальні перетворення і дії при пошуку відповіді на запитання, як історично вироблені багатовіковим досвідом людей у процесі практичного розв’язування задач (загальні та окремі правила перетворень і дій з розв’язування задач, елементи досвіду суб’єкта при розв’язуванні задач)” [Error! Reference source not found., с.62-63].

Названі елементи дослідники називають по-різному: “елементарні кроки” (Л. Фрідман), “розумові дії”, “розумові операції” (П. Гальперін), “мисленнєвий акт” (В. Давидов) і т.д. У більшості психологічних досліджень такий аналіз мислительної діяльності при знаходженні відповіді на завдання чи задачу здійснюється з метою виявлення загальних закономірностей мислення. Результати цих досліджень досить відомі і неодноразово опубліковані.

Для формування звички до розумової праці старших дошкільників корисними будуть такі засоби:

- «Нова математика» З.Дьєнеша (*логічні блоки*);
- «Картки-властивості» Семадені;
- Кольорові палички Кюізенера;
- Інтелектуальні ігри Нікітіних;
- «Логіки світу» І. Стеценко;
- Коректурні таблиці Н. Гавриш;
- «Ейдетика для малят» О. Пащенко;
- Розвивальні ігри В.Воскобовича та інші.

Такі засоби знаходяться в куточку інтелектуальних ігор. Вони доступні для дітей, здійснюють розвивальний вплив і спонукають дитину до активної пізнавальної діяльності. В контексті нашого дослідження зупинимося на аналізі деяких із них.

1. Логічні блоки З. Дьєнеша з метою розвитку логічного мислення старших дошкільників використовують для:

- формування елементарних понять із математики та інформатики;
- ознайомлення з геометричними фігурами, формою, кольором, розміром;
- ознайомлення із множиною;
- порівняння, аналіз, класифікація, узагальнення, серіація;
- кодування й декодування інформації;
- уведення в активний словник дітей висловів із сполучниками «і», «або», часткою «не».

Зокрема, можуть бути використані такі завдання «Почастуйте ведмежа»

1. У ліву лапку ведмежатку дайте червоне печиво, а у праву – некругле.

2. У ліву лапку дайте квадратне печиво, а у праву – товсте.

2. *Картки-властивості 3. Семадені* можна використовувати в роботі з дітьми старшого дошкільного віку для ускладнення й логічного продовження освітньої роботи з формування сенсорно-пізнавальної і математичної компетентностей.

Картки-властивості 3. Семадені використовують для:

- розвитку вміння визначати властивості геометричних фігур;
- ознайомлення зі знаками-кодами;
- ознайомлення з концепцією заперечення.

Картки-властивості 3. Семадені допомагають:

- перейти від наочно-образного до наочно-схематичного й словесно-логічного мислення;
- моделювати ознаки предметів;
- кодувати й декодувати інформацію;
- характеризувати й порівнювати геометричні фігури.

У картках відтворено такі властивості блоків, як колір, форма, розмір, товщина. Дидактичний посібник складається з її карток із символами властивостей і з карток із символами, що заперечують властивості.

Картки допомагають розвивати в дітей дошкільного віку спроможність до моделювання властивостей, кодування й декодування інформації. Ці здібності й уміння розвиваються у процесі виконання різноманітних предметно-ігрових дій.

Добираючи картки, що позначають колір, форму, величину, товщину блоків, діти вправляються в кодуванні. У процесі пошуку блоків із властивостями, позначеними на картках, діти набувають уміння декодувати інформацію. Викладаючи картки, що позначають усі властивості блоку, малята створюють його своєрідну модель.

Ігровий матеріал допомагає дітям перейти від наочно-образного до наочно-схематичного мислення, а картки із символами, що заперечують властивості, формують словесно-логічне мислення [].

Кольорові палички Дж.Кюїзенера.

Палички Кюїзенера – це лічильні палички, які ще називають «числа в кольорі», кольоровими паличками, кольоровими числами, кольоровими лінієчками.

Педагоги дошкільного закладу ефективно використовують в освітній діяльності з дошкільниками палички Кюїзенера. Джордж Кюїзенер – бельгійський винахідник, вчитель початкової школи, в 1952 році опублікував книгу «Числа і кольори». Популяризував їх інший викладач – К.Гатеньйо, який використовував їх не тільки для математичного навчання, а й на мовних уроках. Цей дидактичний засіб повною мірою відповідає специфіці та особливостям дитячого мислення. З математичної точки зору, палички – це численні математичні ситуації, за допомогою яких педагог успішно навчає дітей моделювати числа, ділити ціле на частини, вимірювати умовними мірками.

Кольорові палички Дж. Кюїзенера універсальні, їх використання не суперечить | існуючим сучасним методикам, а, навпаки, вдало доповнює кожен з них.

Дидактичний матеріал (рис. 3) простий і зрозумілий для дітей: вони звикають до нього ще в ранньому віці і сприймають його як ігровий.

Вправи з паличками Дж. Кюїзенера розвивають дрібну моторику, зорове і просторове сприйняття, стимулюють уяву, привчають до порядку. Також за допомогою паличок діти засвоюють кількісну та порядкову лічбу, вчаться знаходити закономірність і продовжувати ряд, чергуючи палички (*серіація*) порівнюючи їх за довжиною та висотою. Хоча педагоги свідомо не загострюють уваги на паличках, як на моделях числа, та діти в старшій групі легко засвоюють процес моделювання.

З метою формування звички до розумової праці старших дошкільників можуть бути використані такі завдання:

Завдання 1. Розставте палички від найнижчої до найвищої, до цих паличок добудуйте ряд у зворотному порядку. Яка геометрична фігура утворилась?

Завдання 2. Викладіть із різних паличок таку, яка завдовжки така сама, як і червона.

Завдання 3. Один потяг складається із блакитної і червоної паличок. Складіть поїзд із білих паличок, довший на один вагон.

Завдання 4. Збудуйте будиночок для числа «9». Щоб почати «будівництво», знайдіть паличку, що відповідає цифрі «9».

1. Навчально-розвивальна технологія І. Стеценко «Логіки Світу»

Метою технології «Логіки світу» є навчити дітей:

- самостійно й нестандартно міркувати;
- обґрунтовувати свою думку;
- на боятися завдань із багатьма варіантами розв'язання;
- обирати один із варіантів та обґрунтовувати свій вибір.

Технологія «Логіки світу» передбачає завдання на:

- конструювання;
- знаходження закономірностей;
- порівняння;
- використання алгоритмів;
- логічні операції «і», «не»;
- операції з множинами.

2. Інтернет-сервіс Learning.Apps.org

Важливу роль у формуванні у дітей дошкільного віку звички до розумової праці може зіграти також Інтернет-сервіс мультимедійних вправ LearningApps.org. Цей онлайн-сервіс дозволяє використовувати наявні або ж створювати власні інтерактивні вправи та завдання з різних предметних галузей. Віковий діапазон вправ – дошкільної освіти до післядипломної.

На рисунку 2 можна бачити головну сторінку сервісу.

Рис. 2.2 Головна сторінка сервісу.

Сервіс дає змогу обрати мову, перегляд вправ та створення вправ. Як у готових вправах, так і за умови створення власних сервіс дозволяє додавати текст, зображення, звук, відео.

Розглянемо для прикладу одну інтерактивну вправу, що допоможе формувати у дітей дошкільного віку звичку до розумової праці та закріпити знання з теми «Лічба до 5».

Проведення даної вправи пропонуємо за допомогою вихователя за умови, якщо дитина не вміє читати та користуватися комп'ютером, а також з метою спостереження за сформованістю у дитини звички до розумової праці (шляхом пропонування дитині запитань типу: «Чому ти так вважаєш?»).

Вправа розпочинається із зображення, що наведено на рисунку 3.

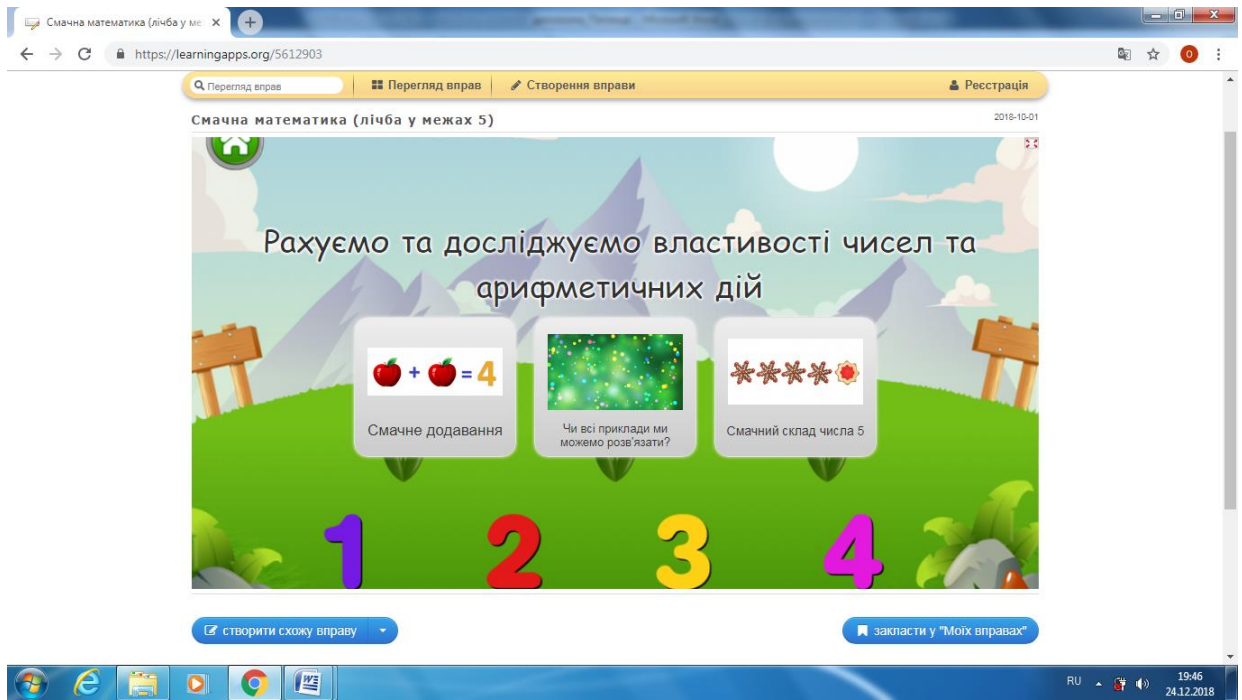

Рис. 2.3. Початок вправи «Лічба до 5».

Автор вправи пропонує назву для дітей «Смачна математика» з пропозицією вибору, які смачні доданки дитина може записати, а які – ні («записати можу» або ж «записати не можу»). Зображення можна бачити на рис.4.

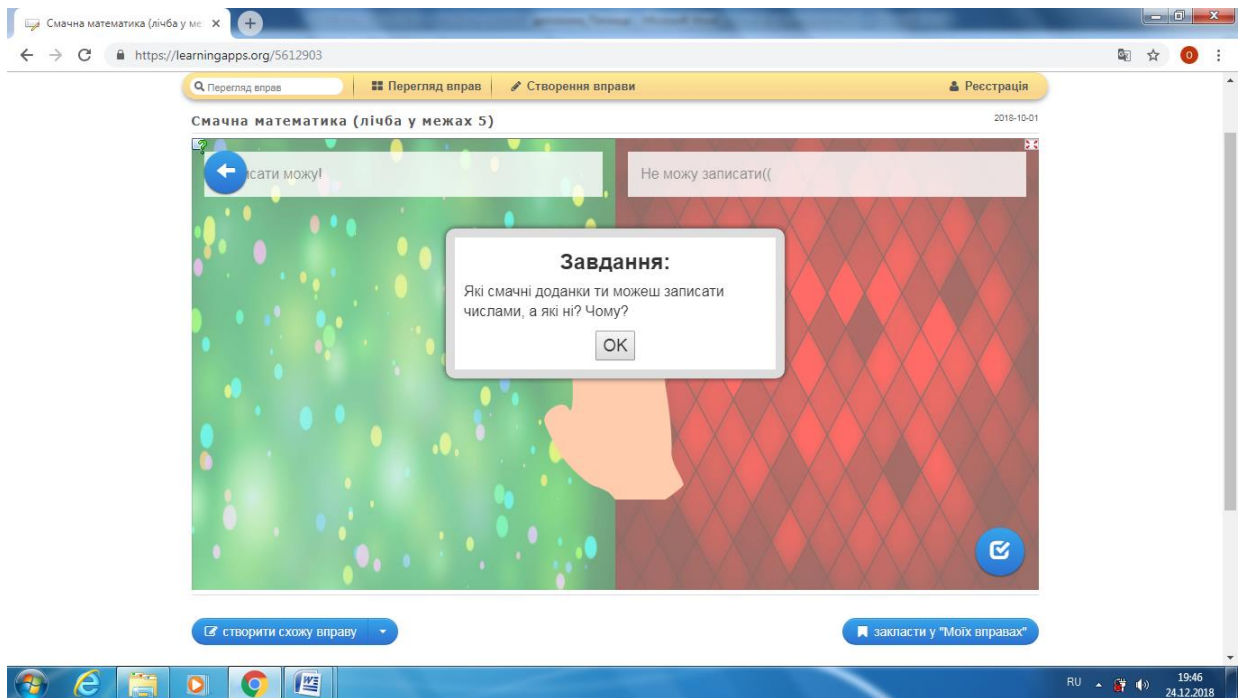

Рис. 2.3. Другий малюнок гри «Лічба до 5»

Вигляд вправ можна бачити на рис. 2.4.

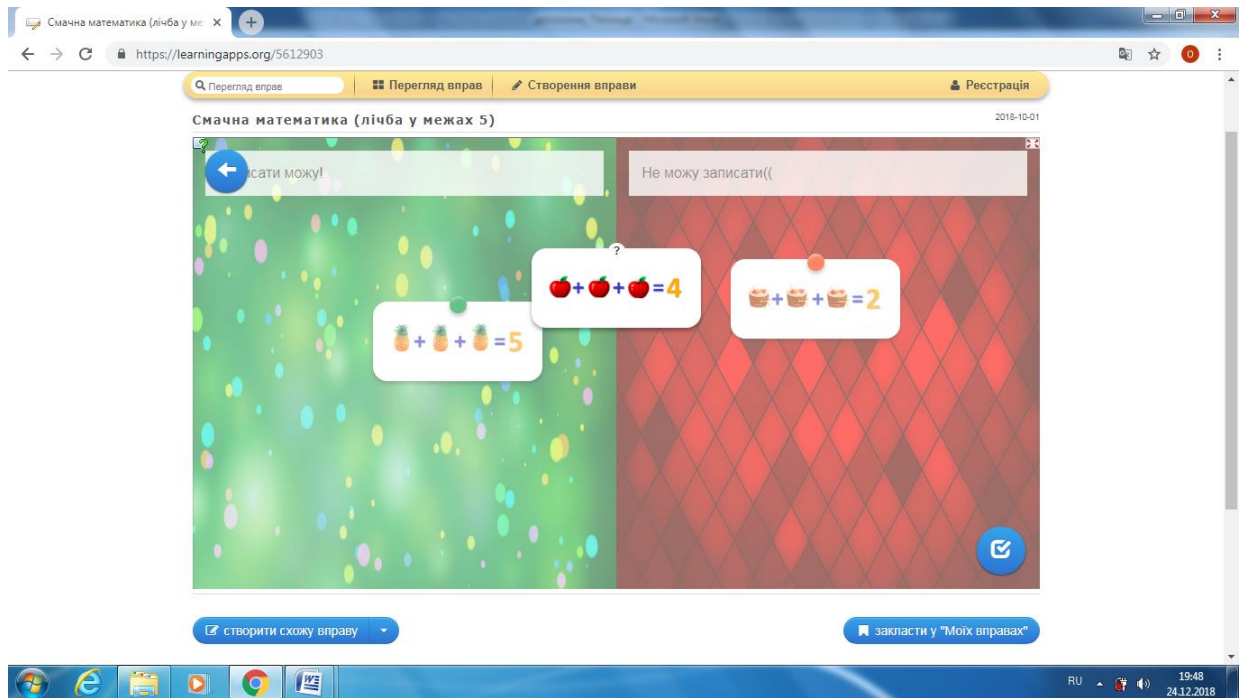

Рис. 2.4. Вправи на поділ – «записати можу» чи «записати не можу»

По закінченні вправи можемо бачити всі вибори, які зробила дитина із правильними відповідями (рис.6). За допомогою вихователя дитина може проаналізувати свої відповіді.

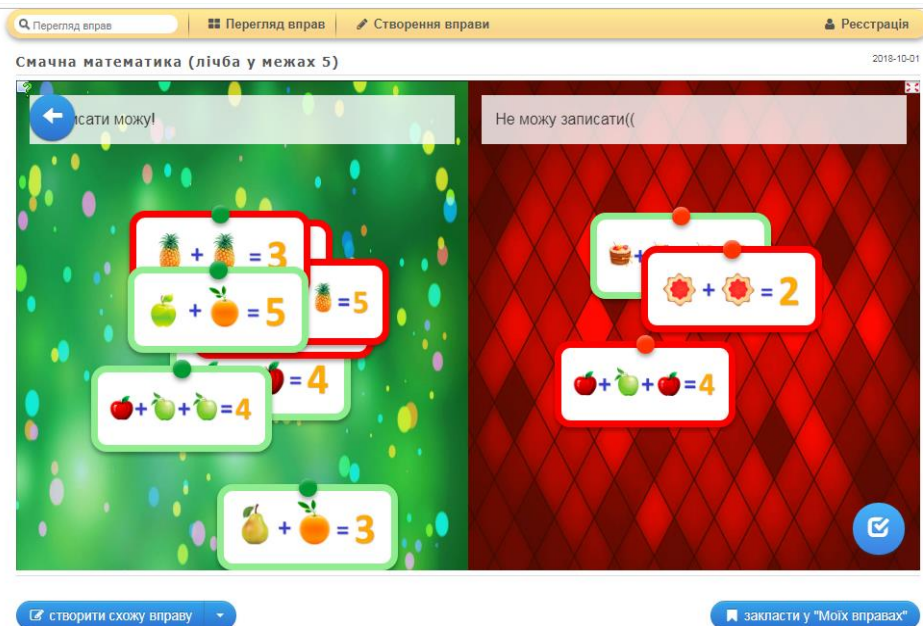

Рис. 2.5. Зображення, що з'являється по закінченні вправ.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження сучасних підходів до формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці, вивчені на рівні теорії і практики дозволяють зробити такі загальні висновки.

З'ясовано протиріччя між теоретичною та практичною значущістю і, водночас, недостатньою розробленістю досліджуваної проблеми.

На основі аналізу праць психологів та педагогів на проблему формування у дітей дошкільного віку звички до розумової праці а також діагностики рівнів розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку зроблено висновок про доцільність створення педагогічних умов задля підвищення ефективності цього процесу.

Оскільки в психологічній літературі відсутні методики діагностування звички дітей дошкільного віку до розумової праці, нами було прийнято рішення проводити діагностику логіко-математичного розвитку, оскільки сформувати звичку до розумової праці, як зазначають психологи, не видається можливим за недостатнього рівня розвитку мислення дитини, тобто за відсутністю здатності аналізувати, порівнювати, робити висновки, формулювати правильні судження

Рівень логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку здійснювався за такими критеріями: здатність до аналітико-синтетичної діяльності, навички візуального аналізу та початкові математичні уявлення. На основі критеріїв та показників були розроблені рівні: високий, середній, недостатній та низький.

Методики, які використовувалися нами для діагностики логіко-математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку:

Тест прогресивних матриць Равена;

Методика «Будиночок» (І.Гуткіної)

Методика «Знайди сімю»

Методика «Що зайве?»

Результати діагностики дозволяють зробити висновок те, що більшість дітей у діагностованій групі потрібно віднести до середнього рівня.

Виокремлено та доведено доцільність у формуванні звички до розумової праці дошкільників створення таких педагогічних умов: максимальна самостійність дитини в ході виконання завдання та заохочення за щонайменші успіхи; поєднання у запитаннях, що пропонуємо дитині в ході самостійного виконання нею завдання, суспільного досвіду, який засвоює дитина, з поки-що невеликим її власним досвідом та збагачення його у процесі виконання завдань; включення привабливих для дошкільнят видів діяльності, що найбільше відповідають їхнім віковим особливостям. Проілюстровано виявлені педагогічних умов на конкретних прикладах.

У роботі наведено приклади використання дидактичних ігор та сучасних дидактичних засобів у поєднанні з педагогічними умовами, що мають сприяти ефективному формуванню у дітей дошкільного віку звички до розумової праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми дошкільного виховання: Міжвуз. зб. наук. праць / АПН України; Рівненський держ. педагогічний ін-т / А.М. Богуш (ред.), Т.І. Поніманська (ред.). - Рівне, 1997. – 176 с.
2. Ануфриев А.Ф., Костромина С.Н. Как преодолеть трудности в обучении детей. – М: Ось-98, 1988. – 221 с.
3. Аркин Е.А. Дошкольный возраст. - М.: Учпедгиз, 1988. - 336 с.
4. Барташнікова І.А. Розвиток наочно-образного та логічного мислення. / І.А. Барташнікова, О.О. Барташніков // – Тернопіль: Богдан, 1998. – 80с
5. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” / наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. – 3-тє вид., випр. – К.: Світич, 2009. – 430 с.
6. Белошистая Л.В. Формирование и развитие математических способностей дошкольников/навч.пос. / Л.В. Белошистая. - М., 2003. – с.400с
7. Білоусько Л. В. Сучасні підходи до логіко-математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку[Текст] / Л. В. Білоусько, В. І. Барабаш // Обдарована дитина. – 2013. – № 10. – С. 2–8.
8. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку / А. П. Бурова. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 256 с.
9. Бабанский Ю.К. Методы стимулирования учебной деятельности дошкольников в процессе обучения // Выбор методов обучения в дошкольном образовании школе / под ред. Ю.К. Бабаинского. – М.: Педагогика, 1997. – 324 с.
10. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання - 1999. - № 1. - С.4-12.

11. Бардин К.В. Как научить детей учиться. – М.: Просвещение, 1987. – 112 с.
12. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. - М.: Просвещение, 1988. - 464 с.
13. Воспитание и обучение в детском саду / под ред. Запорожца А.В., Марковой Т.А. - М.: Педагогика, 1986. - 558 с.
14. Виготський Л.С. Вибрані психологічні дослідження. М.: 1956 .- С.257.
15. Гальперин П. Я. Формирование умственных действий и понятий. –М.: Прогресс, 1985. – 206 с.
16. Границкая А.С. Научить думать и действовать. – М.: Просвещение, 1991. –172 с.
17. Давыдов В.В. Генезис и развитие личности в детском возрасте // Вопросы психологии. - 1992. - №1. - С. 22-33.
18. Демидова Ю. О. Формування першооснов пізнавальної самостійності старших дошкільників у конструктивній діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. - К., 2007. – 20 с.
19. Діагностика психічного розвитку дітей раннього віку: метод. рек. / Глухівський держ. педагогічний ін-т ім. С.М.Сергєєва-Ценського / Н.В. Карпенко- Сашньова (укладач). - К., 1996. – 60 с.
20. Діагностична діяльність психолога дошкільного навчального закладу / Управління освіти і науки Луганської облдержадміністрації; Луганський обласний ін-т післядипломної педагогічної освіти / М.І. Тіхонова (упоряд.). - Луганськ: Знання, 2006. – 164 с.
21. Дошкільна педагогіка: Метод. посібник / Чернівецький національний ун-т ім. Ю.Федьковича / Д.І. Струннікова (уклад.). - Чернівці : Рута, 2002. – 87 с.
22. Енциклопедія діагностичних методик щодо з'ясування стану розвитку дітей раннього віку / Запорізький обласний ін-т післядипломної

- педагогічної освіти. Кафедра дошкільної освіти / К. Л. Крутій (упоряд.). - Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2006. – 151 с.
23. Івершинь А. Г.. Формування проектно-художніх уявлень у старших дошкільників: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. - К., 2001. – 20 с.
24. Індивідуальний підхід до особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку в навчально-виховному процесі / Чернівецький держ. ун-т ім. Ю.Федьковича. - Чернівці: Прут, 1998. – 252 с.
25. Індивідуальний підхід: його суть і шляхи реалізації у вихованні дошкільників: Метод. матеріали на допомогу працівникам дошк. закладів / Київський міжрегіональний ін-т удосконалення вчителів ім. Б.Грінченка. Кафедра дошкільної педагогіки і психології / М.С. Солодуха (ред.), О.Л. Кононко (упоряд.). - К., 1996. – 191 с.
26. Імбер В.І. Привчаємо розмірковувати змалку / В.І. Імбер // Дошкільне виховання. - №7. – 2015. – С.16-19.
27. Голюк О. Методичні аспекти розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку / Оксана Голюк, Наталя Пахальчук / Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: monograph. – Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. – С. 223-229.
28. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від 3 до 7 років / наук. кер.: О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко. – 2-ге вид., доопрац., доповн. – К.: Богдана, 2003. – 326 с.
29. Долинна О. П. Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі / О. П. Долинна, О. В. Низковська // Дошкільне виховання. – 2010. – № 10. – С. 7–15.
30. Долинна О. П. Організована навчально-пізнавальна діяльність дітей у дошкільному закладі / О. П. Долинна, О. В. Низковська // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. – № 7. – С. 14–26.

31. Дудкевич Т.В. Дошкільна психологія / Дудкевич Т.В. // - Центр учбової літератури, 2007. - 392 с.
32. Данилова В.В., Рихтерман Т.Д., Михайлова З.А. и др. Обучение математике в детском саду. – М.: Академ А, 1997. – С.56-57
33. Дудник М. Розвиток математичних здібностей і логічного мислення дошкільників / М. Дудник // Науковий потенціал студентської молоді XXI століття : зб. наук. праць / Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, Психологопедагогічний ф-т. – Полтава, 2009. – Вип. 9, Ч. 2. – С. 130–132.
34. Зайцева Л. І. Формування математичної компетентності старших дошкільників: метод. посіб. / Л. І. Зайцева. – Харків: Веста: Ранок, 2008. – 160 с.: іл.
35. Збірник наукових статей студентів спеціальності «Дошкільна освіта» / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017 – 247 с.
36. Крутецький В.А. Психологія математических спосібностей дошкольників / В. А. Крутецький. – М., «Просвещение», – 1968р.- с.295
37. Кривошея Т. Взаємозв'язок образного і логічного мислення як шлях до гармонізації розумової діяльності дошкільників / Т.Кривошея // Імідж сучасного педагога. – 2015. - № № 6 (155). – С. 25-27.
38. Кулачківська С.Є., Ладивір С.О. Дошкільник. Вікові та індивідуальні аспекти психологічного розвитку. – К., 1996.
39. Крутій К.Л. Створюємо освітній простір, дружній до дитини / Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Осінь-арабеска / К. Л. Крутій, Т.І.Грицишина, І. Б. Стеценко. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2018. С.6-26.

40. Крутії К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : Монографія : У 2-х ч. – Частина перша. Концепції, проектування, технології створення. – Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2009. – 320 с.
41. Лебеда Н.А.. Використання елементів навчального розвивального курсу „Логіки світу” у всебічному розвитку дитини / Н.А. Лебеда // БВДС – 2005. - №17-18. - С. 1-35. 5. Барташнікова І.А. Розвиток наочно-образного та логічного мислення. / І.А. Барташнікова, О.О. Барташніков // – Тернопіль: Богдан, 1998. – 80с.
42. Особливості мислення старших дошкільників / Упоряд. Т. Б. Браїлко. — Х.: Вид-во «Ранок», 2010. —160 с.
43. Присяжнюк Л.А. Проблемы современного дошкольного образования в Украине / Л.А. Присяжнюк // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : материалы международной научно-практической конференции (г. Брест, 15-16 апреля 2015 г.) / Брестский государственный университет имени А. С. Пушкина. – Брест, 2015. – С. 103-105.
44. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К.: “Академвидав”, 2004.– 456 с.
45. Поніманська Т.І., Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум: Навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів.– К.: Слово, 2004.– 352 с.
46. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт” / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долинна, Т. В. Дяченко, Т. С. Ільченко, Г. Є. Іванова, Г. М. Лисенко, Т. В. Панасюк, Г. В. Петрова, Т. О. Піроженко, Н. М. Романко, Н. А. Случинська, Н. І. Трикоз. — Тернопіль: Мандрівець, 2013. — 104 с.
47. Платонов К.К., Голубев Г.Г. Психологія/ К.К. Платонов // М.: Вища школа, 1973.

- 48.Немов Р.С. Психология: - Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. — 4-е изд. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. - Кн. 1: Общие основы психологии. — 688 с.
- 49.Носов Е.А., Непомнящая Р.Л. Логіка і математика для дошкільників //А.Е. Носов- М.: Дитинство-Пресс, 2007
- 50.Сичев Г.Е. Формування елементарних математичних уявлень дошкільників// Г.Е. Сичев.- М.: Книголюб, 2007.
- 51.Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. / за заг. ред. З. Н. Борисової. — К. : Вища школа, 2004. — 511 с.
- 52.Рыжова Н. Как воспитать Эйнштейна // Обруч. – 2004. - №5. – С.25-28.
- 53.STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. — Запоріжжя : ЛПС, 2018. — 166 с.
- 54.Кабанова-Меллер Е.Н. Учебная деятельность и развивающее обучение. - М.: Педагогика, 1981. –96 с.
- 55.Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / наук. ред. О.Л.Кононенко. - К.: Дошкільне виховання, 2003. - 243 с.
- 56.Кричковська Т. Д. Психологія дітей дошкільного віку: Навч.-метод. посіб. / Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. Миколи Гоголя. - Ніжин: НДПУ ім.М.Гоголя, 2001. – 62 с.
- 57.Лебеда Н.А.. Використання елементів навчального розвивального курсу „Логіки світу” у всебічному розвитку дитини / Н.А. Лебеда // БВДС – 2005. - №17-18. - С. 1-35.
- 58.Леонтьев А.Н. Психическое развитие ребенка в дошкольном возрасте // Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста. - М.; Л., - 1988. - С. 4-15.
- 59.Мейкман И. Важнейшие свойства умственной деятельности. – Рига: Стелла, 1990. – 99 с.

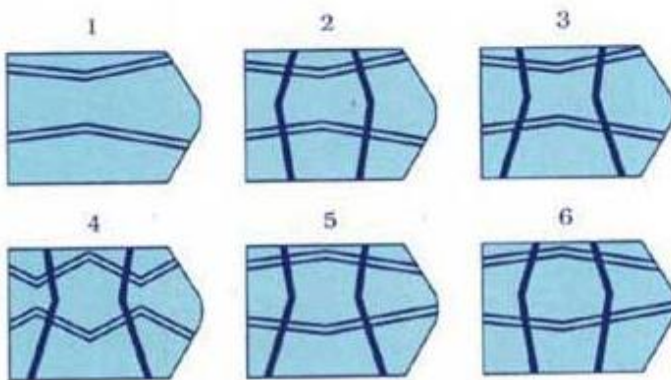
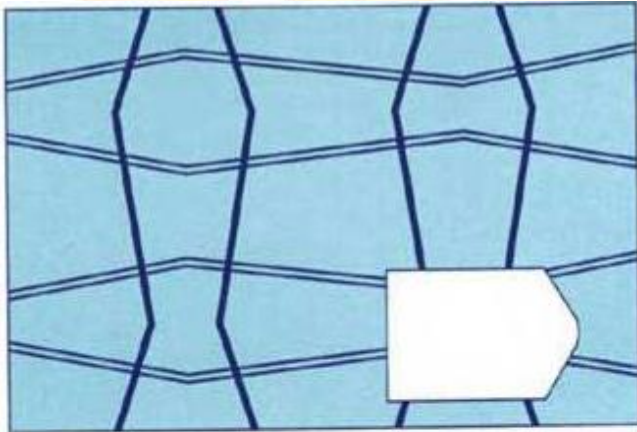
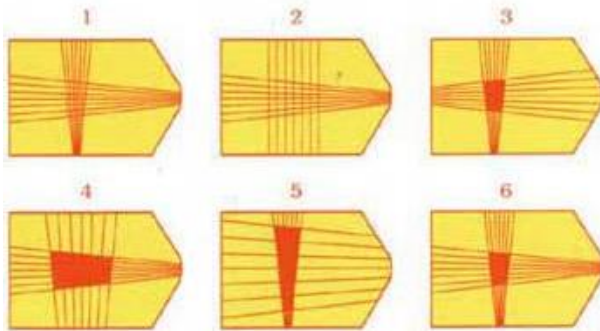
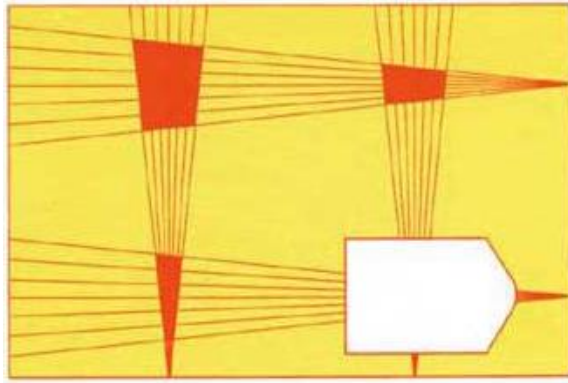
60. Материнская школа / Я. А. Коменский ; пер. Д. Н. Королькова ; ред., вступ. ст. и прим. А. А. Красновского. - М. : Учпедгиз, 1947. - 104 с.
61. Немов Р.С. Психология: - Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. — 4-е изд. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. - Кн. 1: - 688 с.
62. Основы дошкольной педагогики / под ред. А. В. Запорожца, Т. А. Марковой. - М.: Педагогика, 1980. - 384 с.
63. Платонов К.К., Голубев Г.Г. Психология / К.К. Платонов // - М.: Вища школа, 1973.
64. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навч. посіб. - К.: Академвидав, 2006. - 456 с.
65. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки: Навч. посібник для студ. вузів, які навч. за спец. "Дошкільне виховання" / Міжнародний фонд "Відродження". - К.: Абрис, 1998. - 447 с.
66. Пономарёв Я.И. Знание, мышление и умственное развитие. - М.: Знание, 1987. - 118 с.
67. Пупский В.О. Азбука учебного труда. - М.: Просвещение, 1988. - 144 с.
68. Рекомендации о развитии общих учебных умений и навыков дошкольников / авт. сост. Н.А. Лошкарёва. - М.: Педагогика, 1994. - 121 с.
69. Ростапова Т.А. Общая психология. Динамика умственных способностей детей. - М.: Флинта, 2006. - 84 с.
70. Суржанська В. А. Творчі завдання як засіб формування пізнавальної активності старших дошкільників: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. - К., 2004. - 19 с.
71. Сучасний зміст освіти: дошкільна освіта: Посіб. для самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації / Головне управління освіти і науки Луганської обласної держ. адміністрації; Луганський ін-т

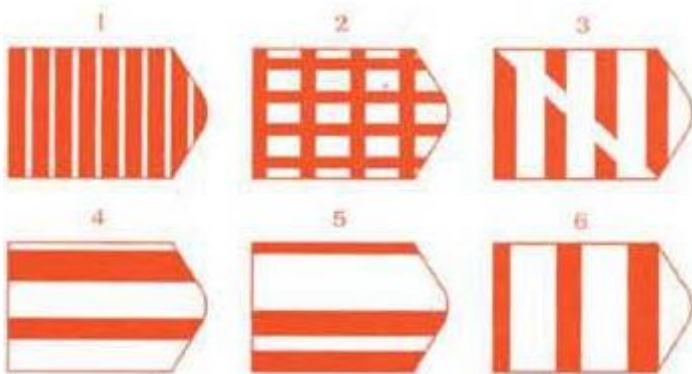
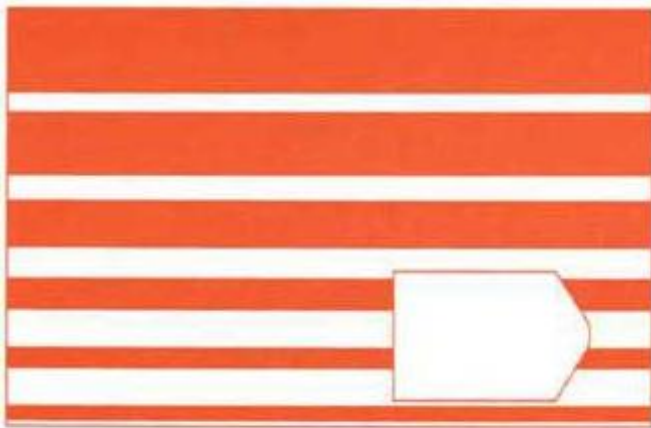
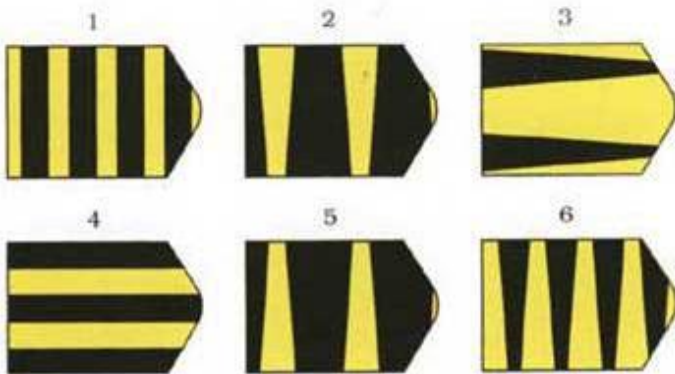
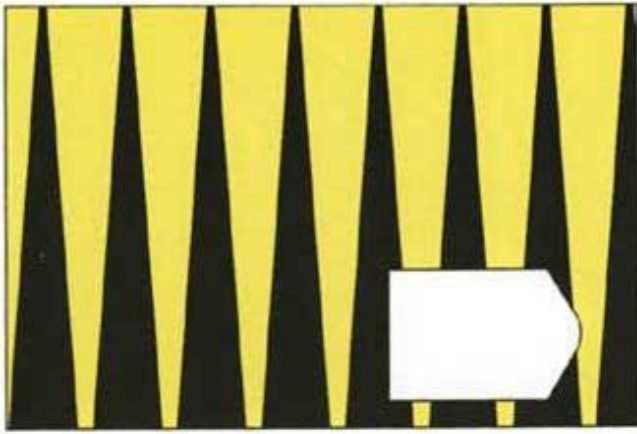
- післядипломної педагогічної освіти / В.Г. Устименко (уклад.). - Луганськ, 2003. – 132 с.
- 72.Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5-ти т. – К : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 279 с.
- 73.Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: Навч. посібник для студ. пед. навч. закл. спец. "Дошкільне виховання" / за ред. З. Н. Борисової. - К.: Вища школа, 2004. – 512 с.
- 74.Эльконин Д.Б. Детская психология: Развитие ребенка от рождения до семи лет. - М.: Педагогика, 1990. - 328 с
- 75.Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного розвитку старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. p. 61-65.

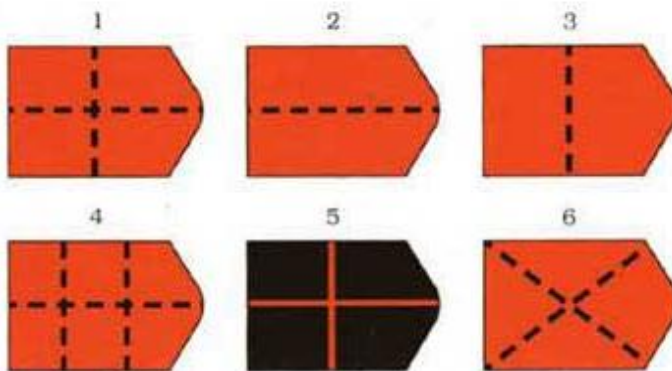
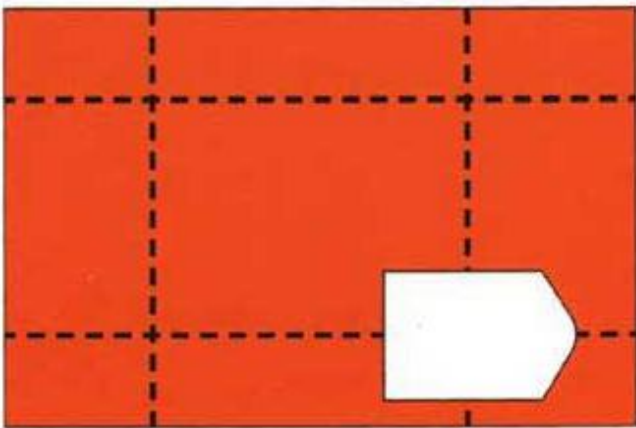
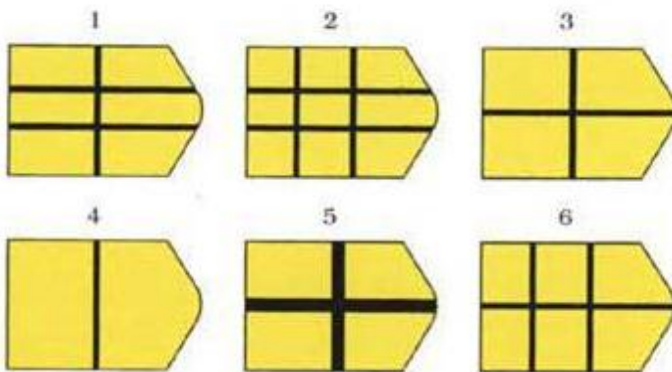
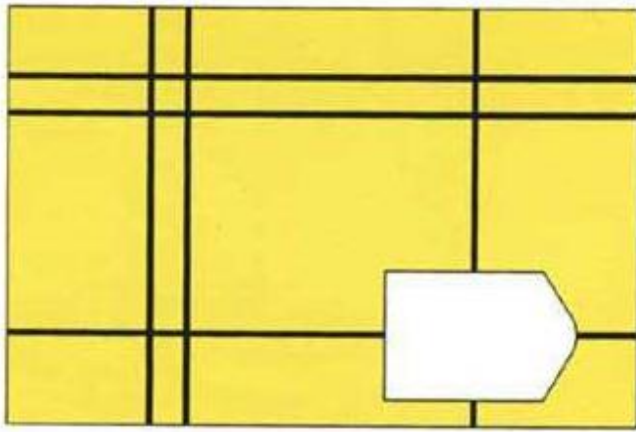
ДОДАТКИ

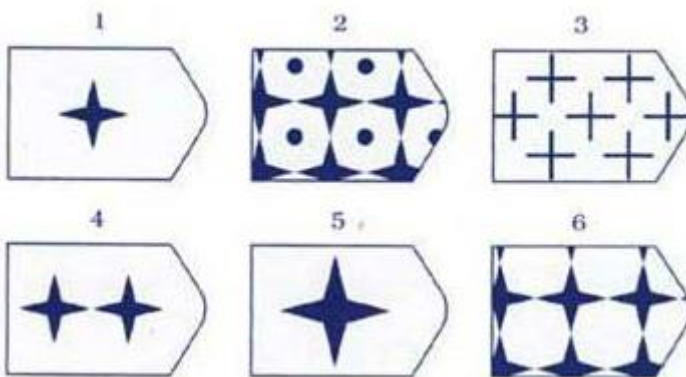
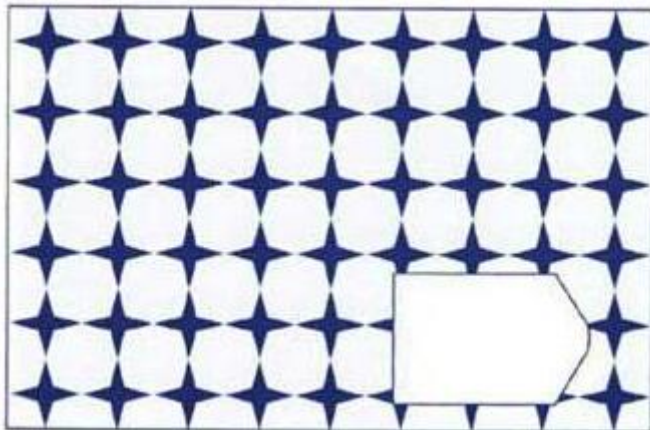
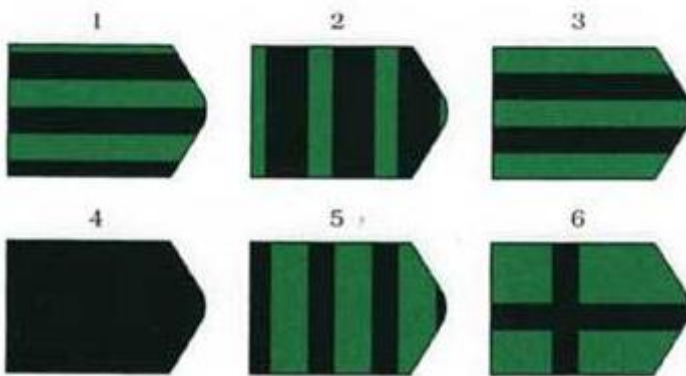
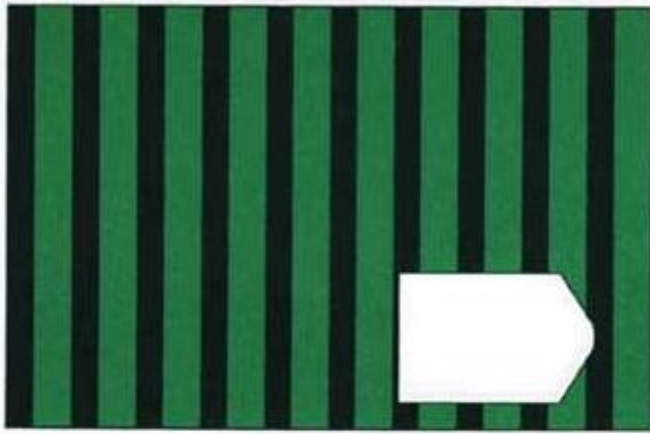
Додаток А

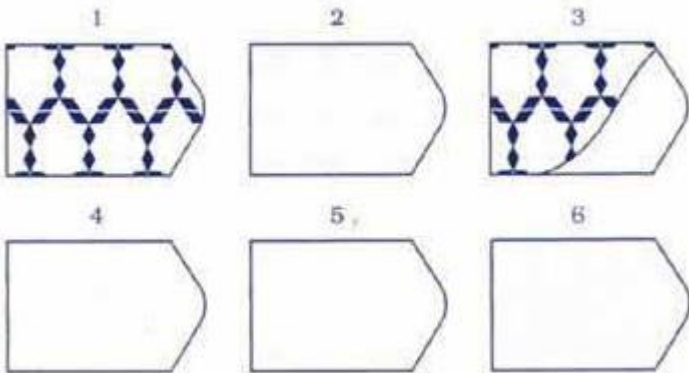
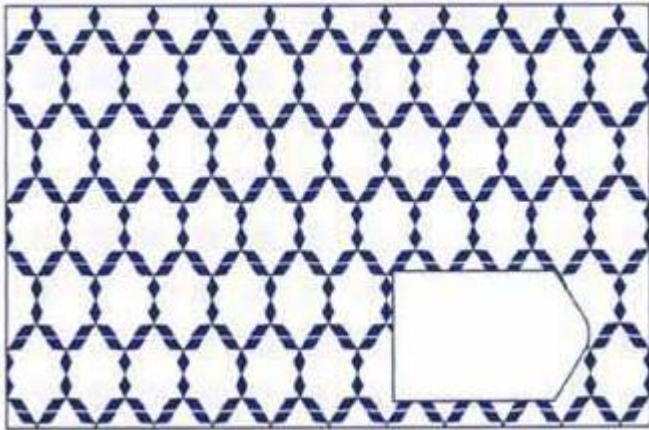
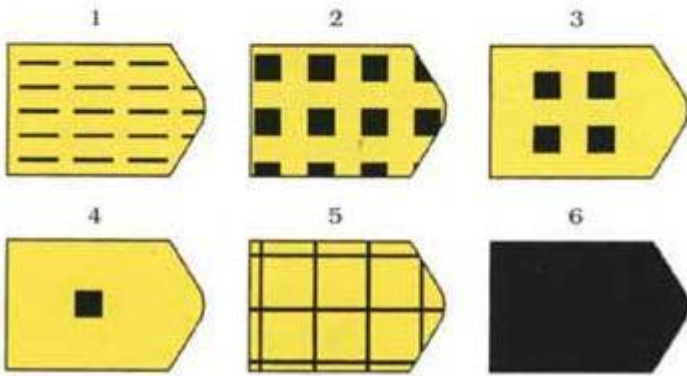
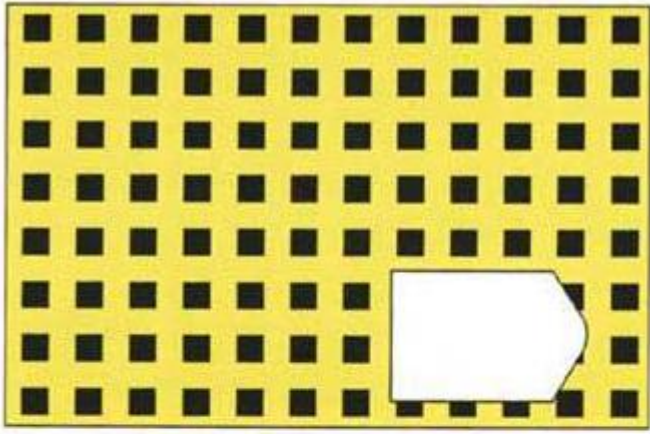
Серія А (за методикою визначення інтелектуального рівня дитини «Кольорові прогресивні матриці Равена»).

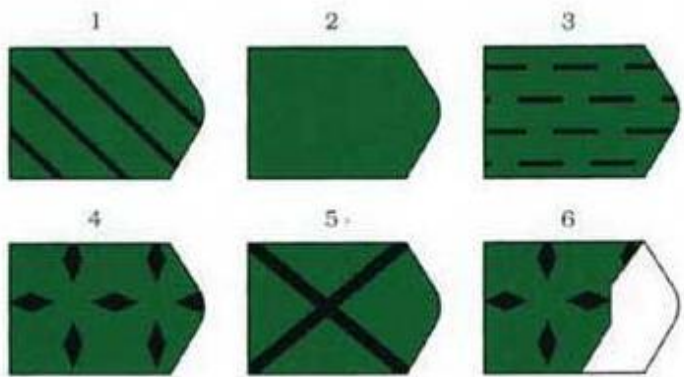
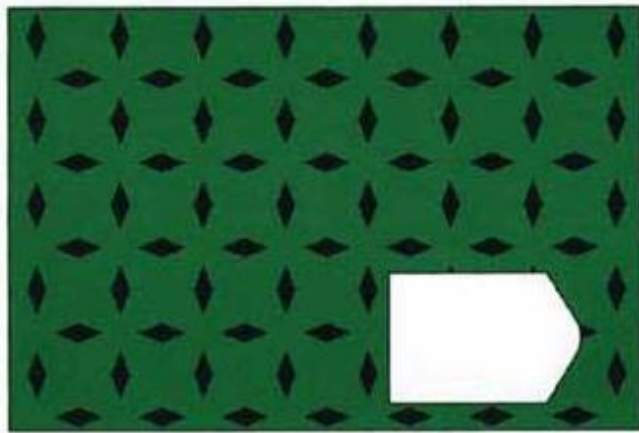
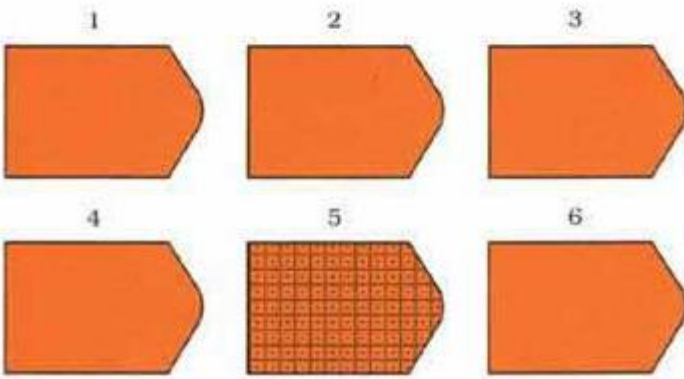
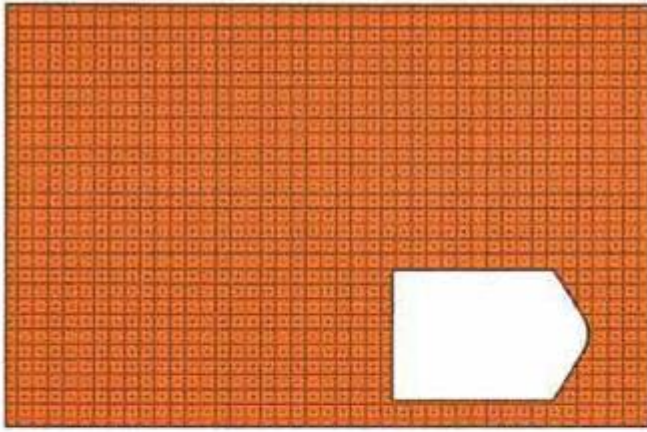

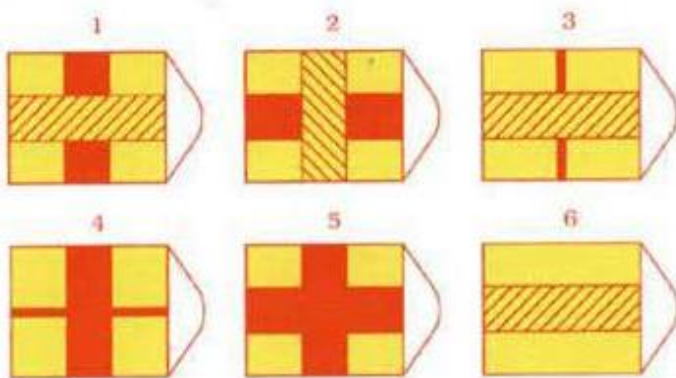
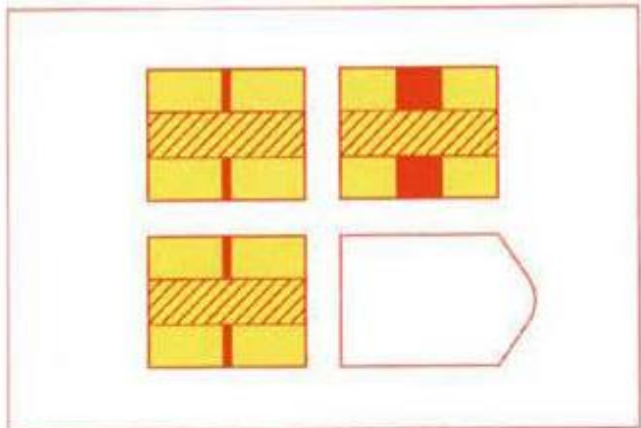
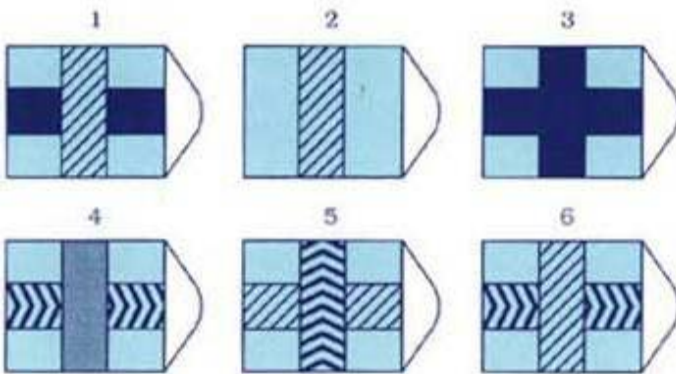
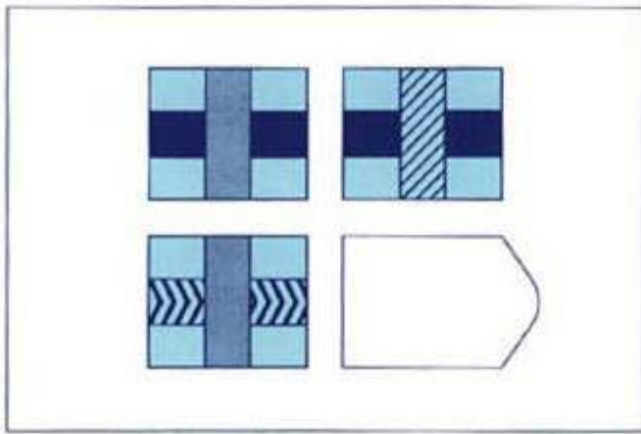

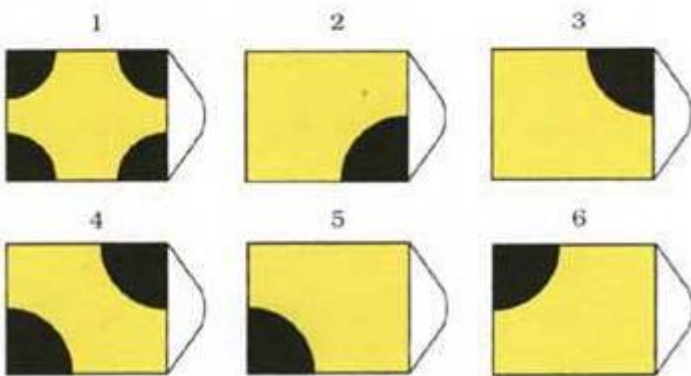
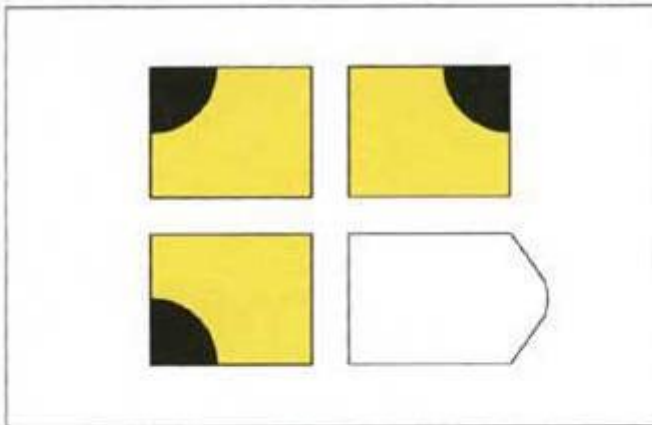
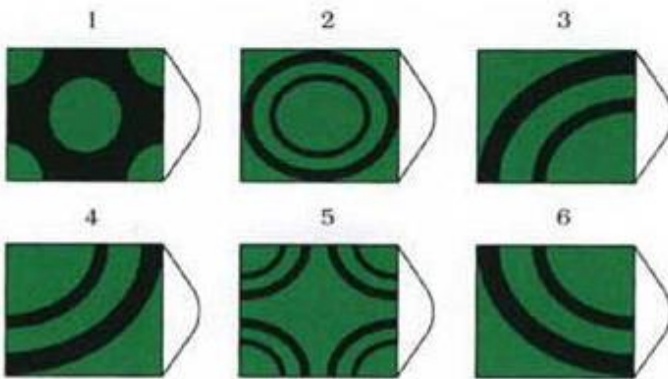
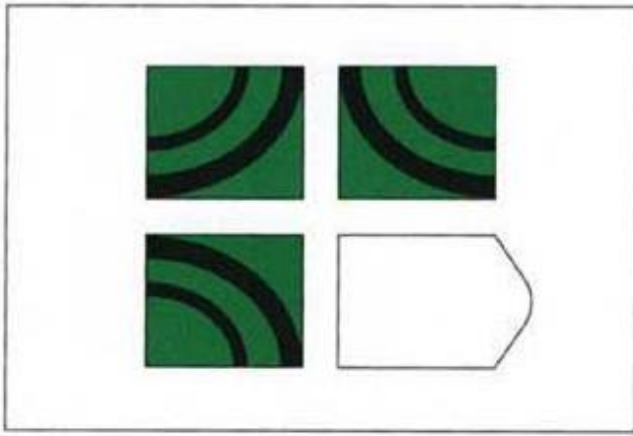

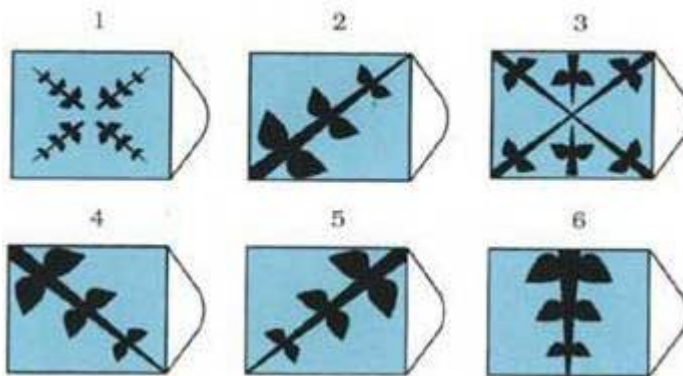
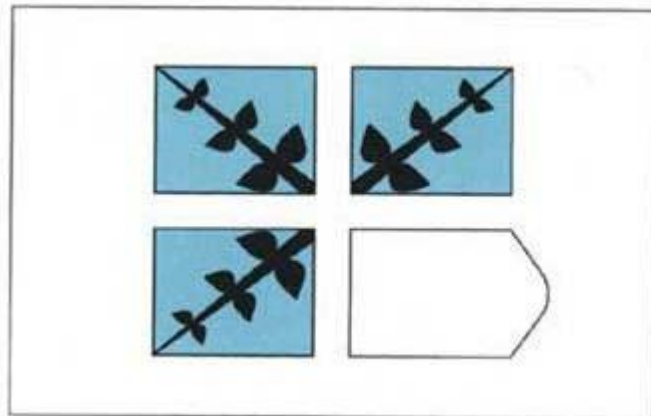
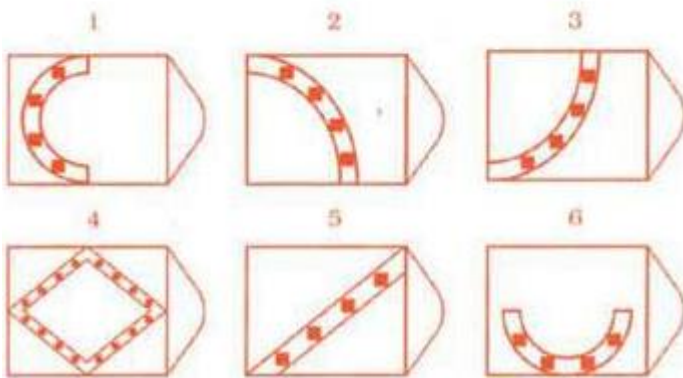
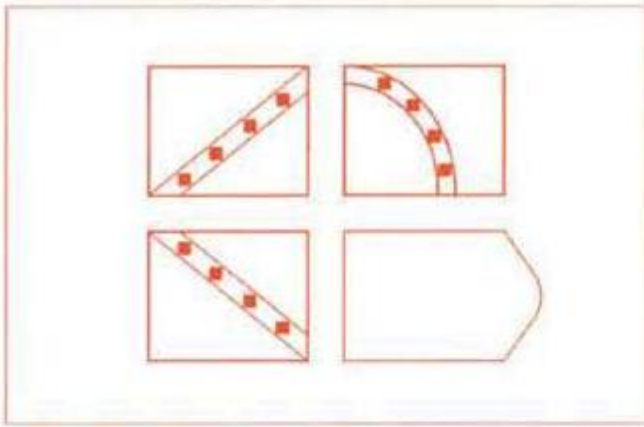

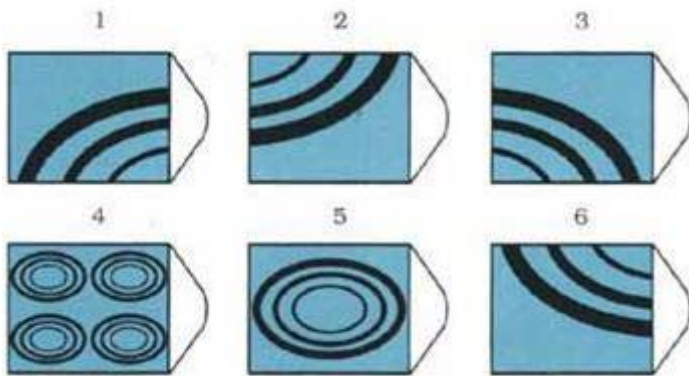
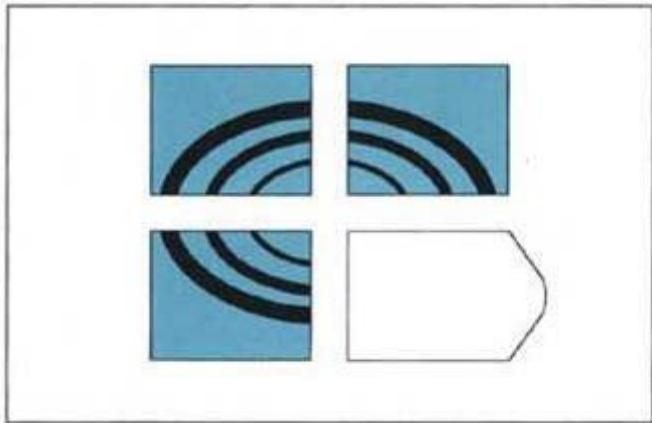
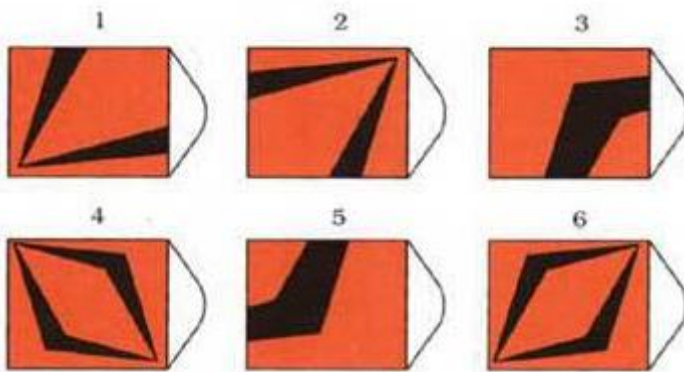
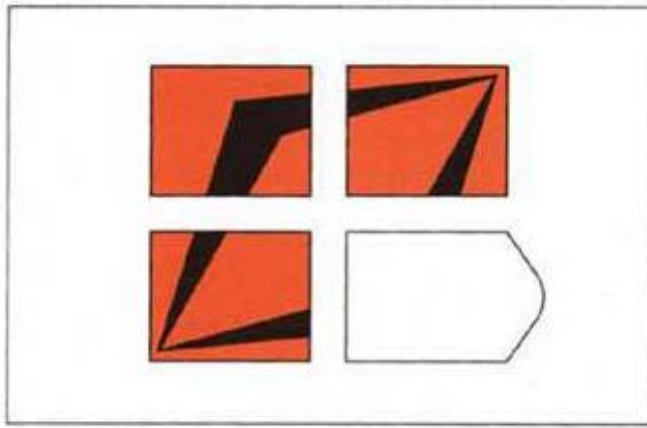

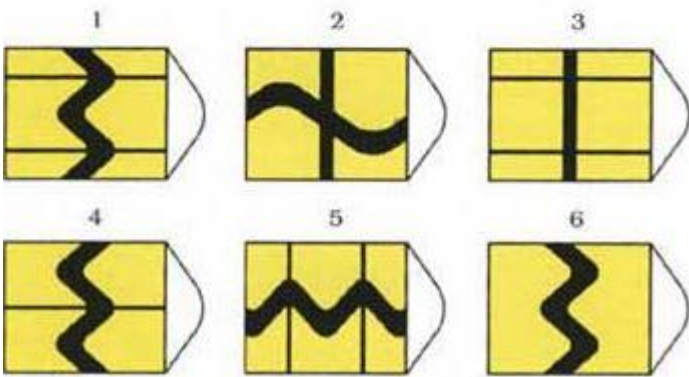
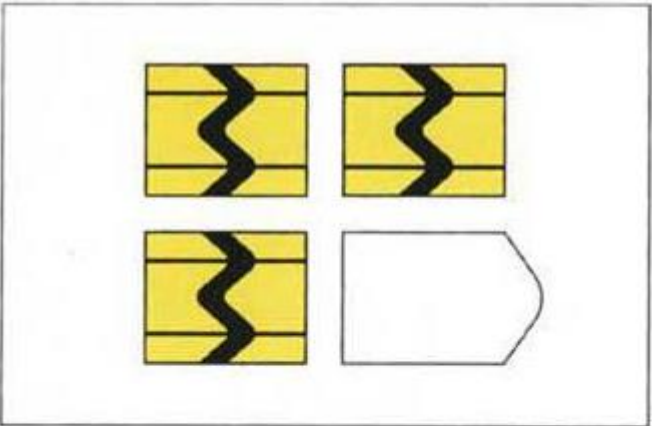
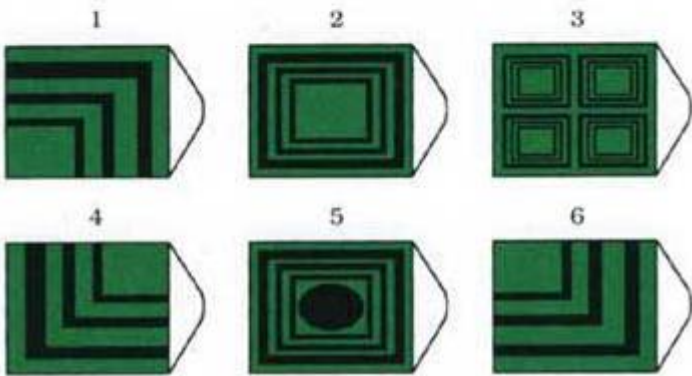
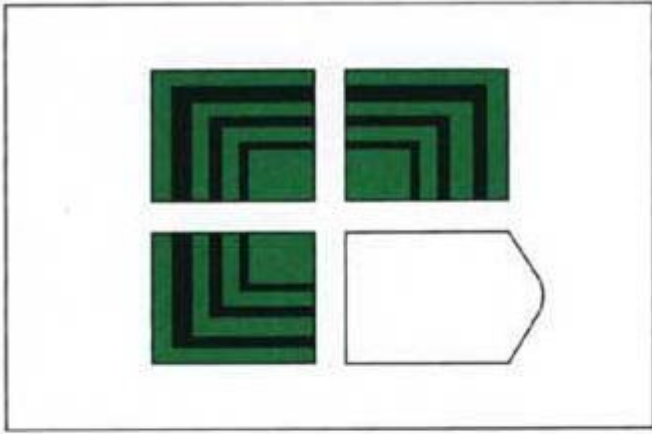
Серія АВ (за методикою визначення інтелектуального рівня дитини «Кольорові прогресивні матриці Равена»).

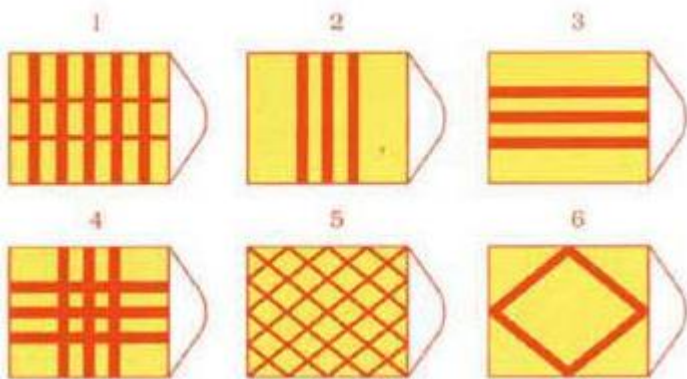
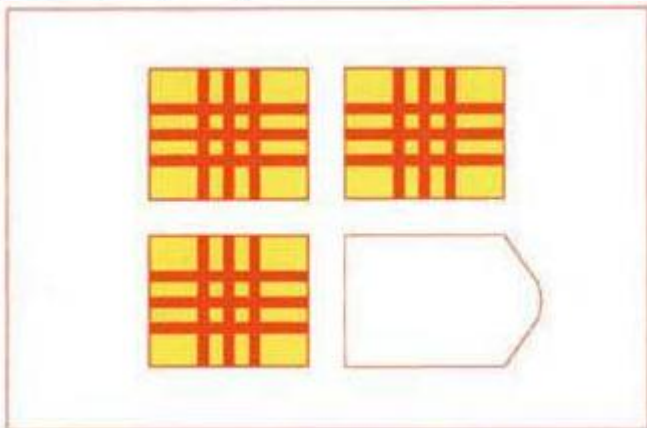
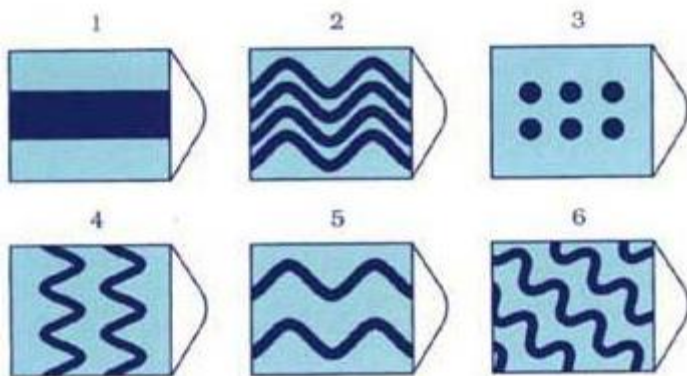
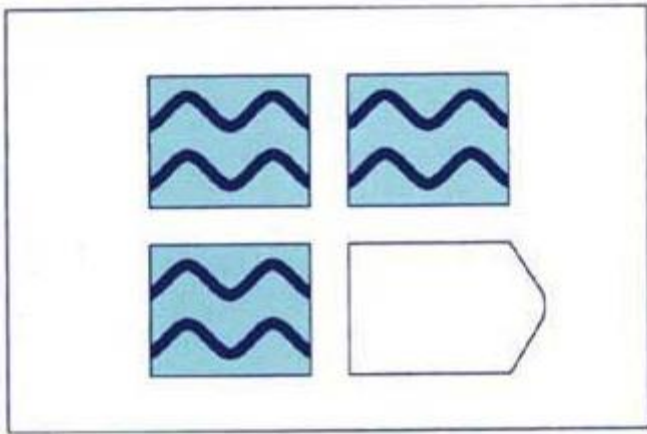

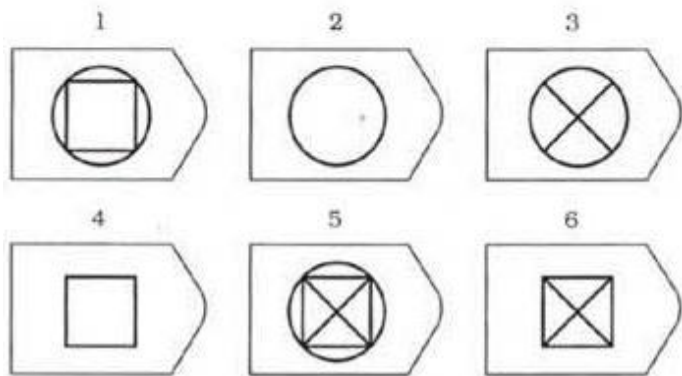
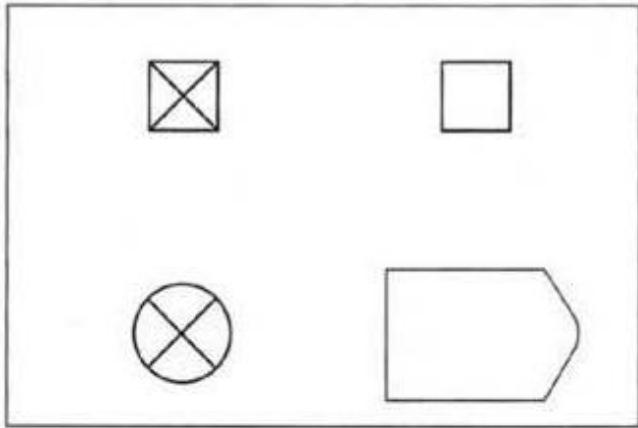
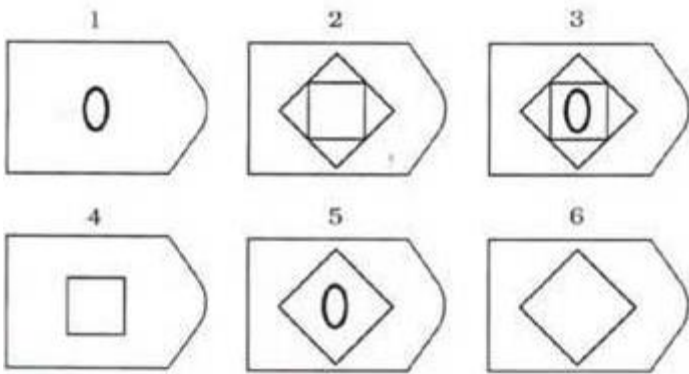
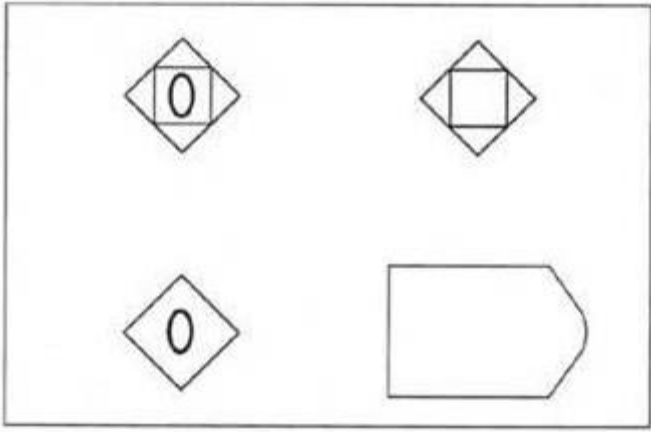

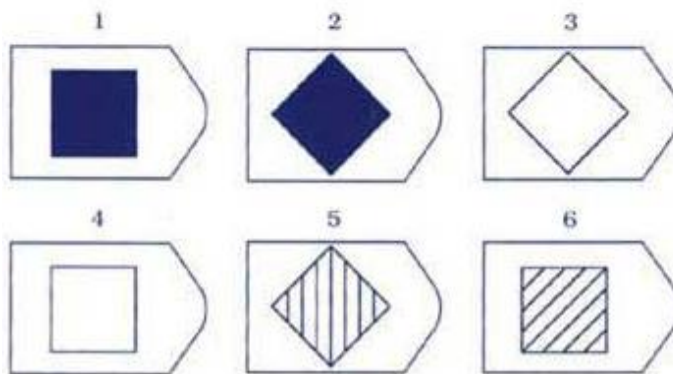
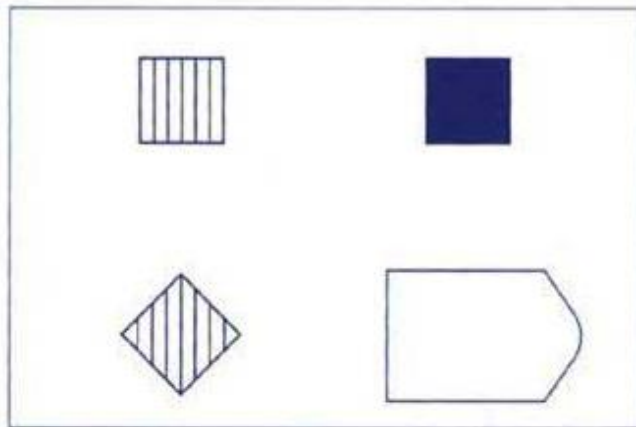
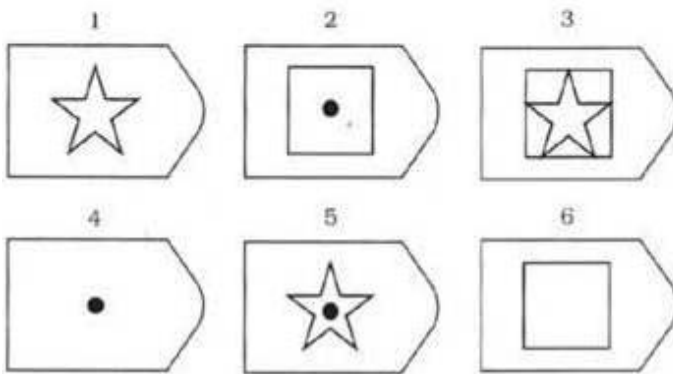
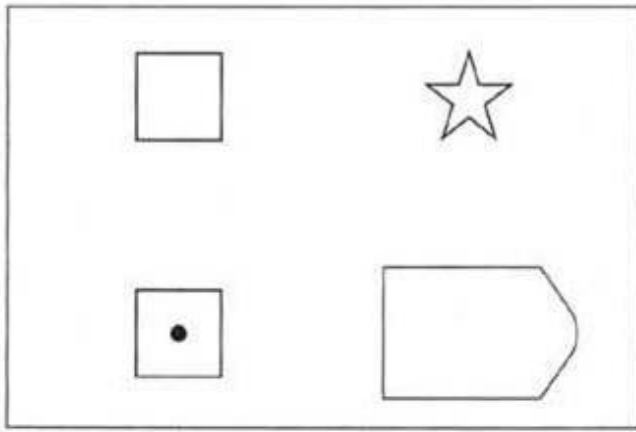

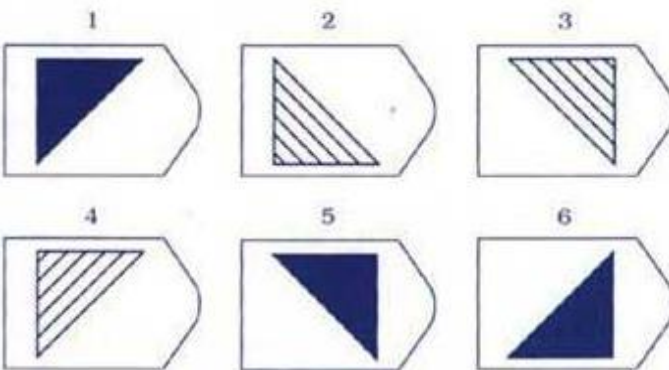
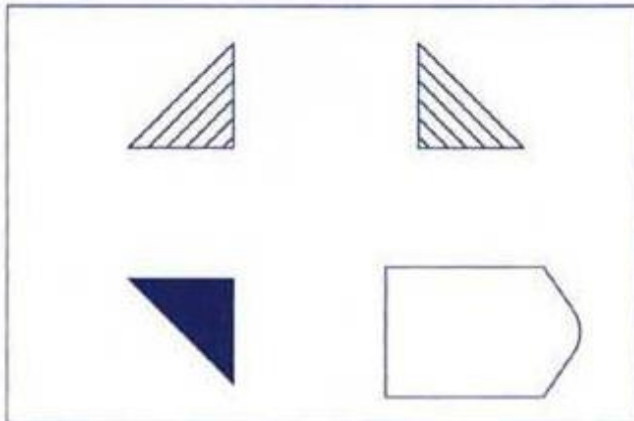
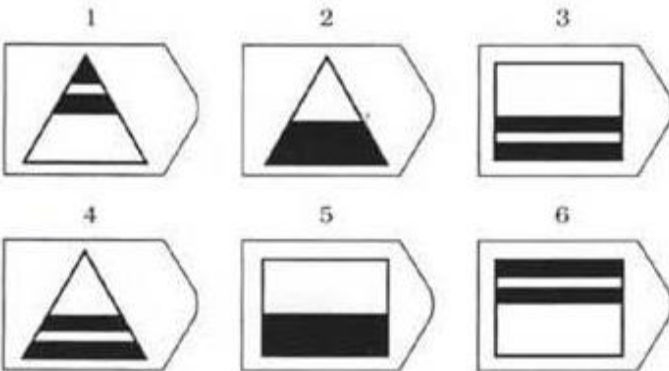
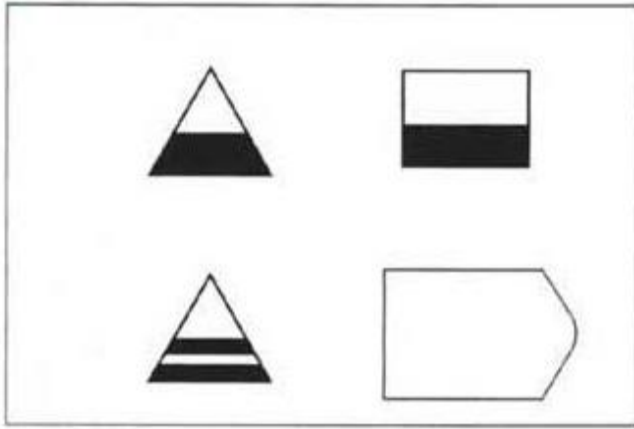

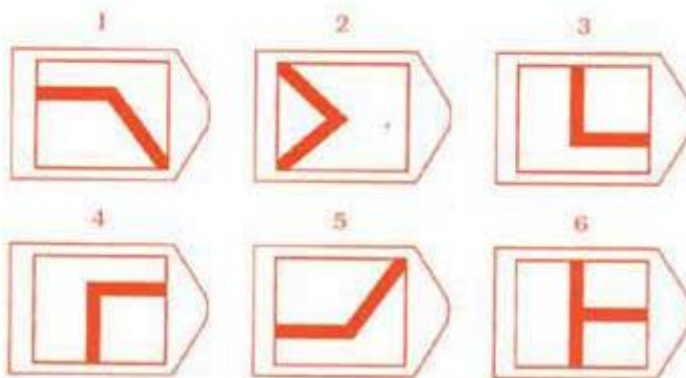
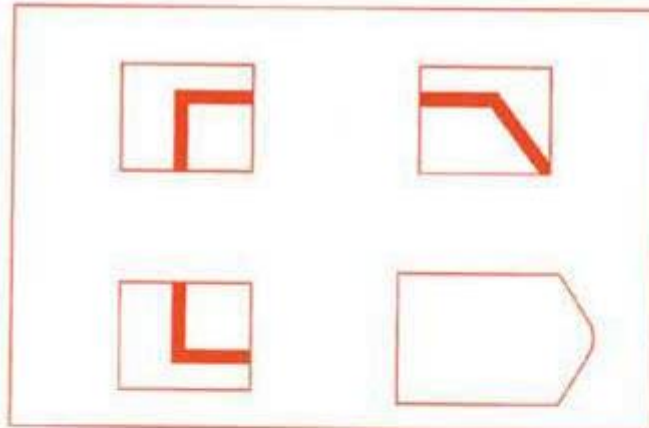
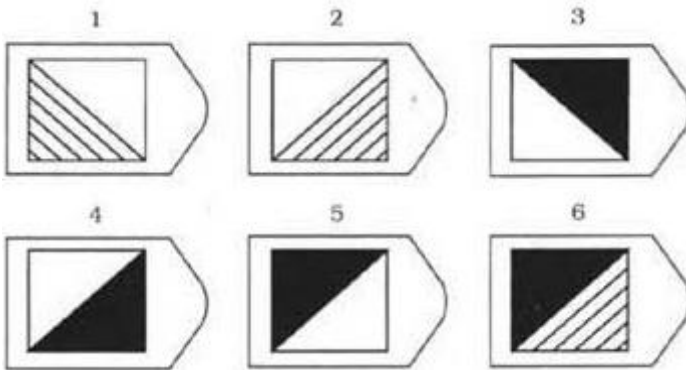
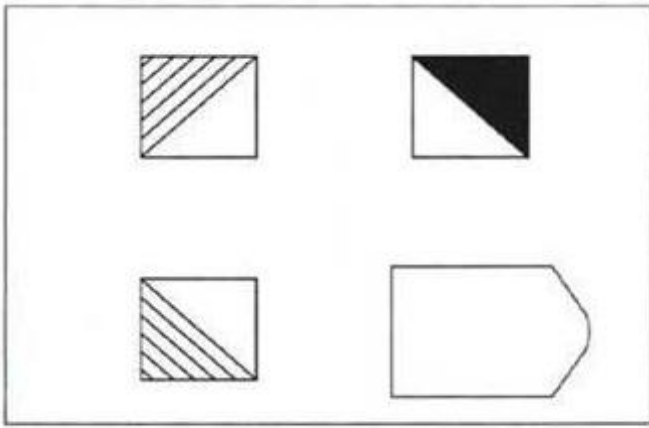

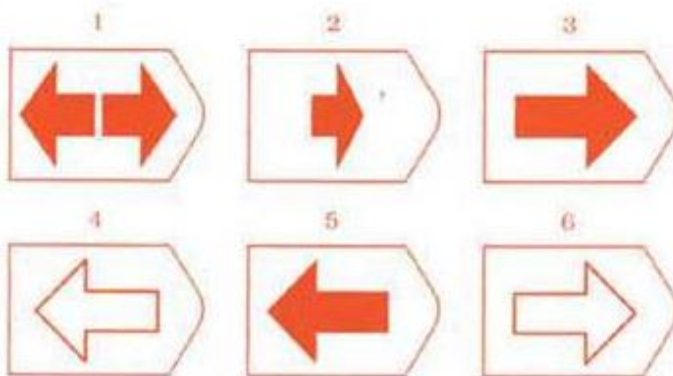
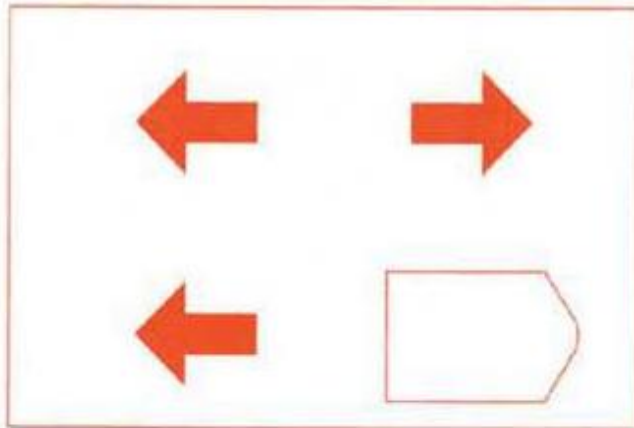
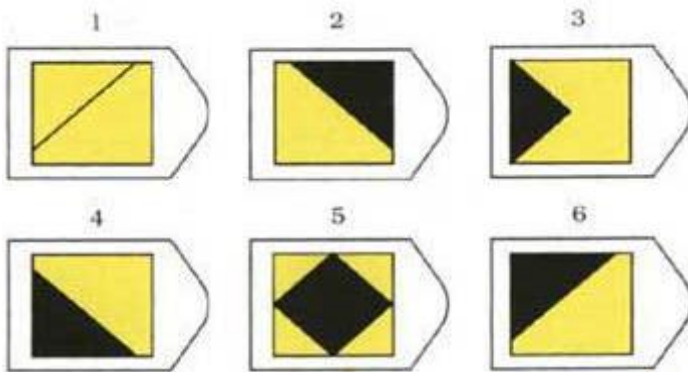
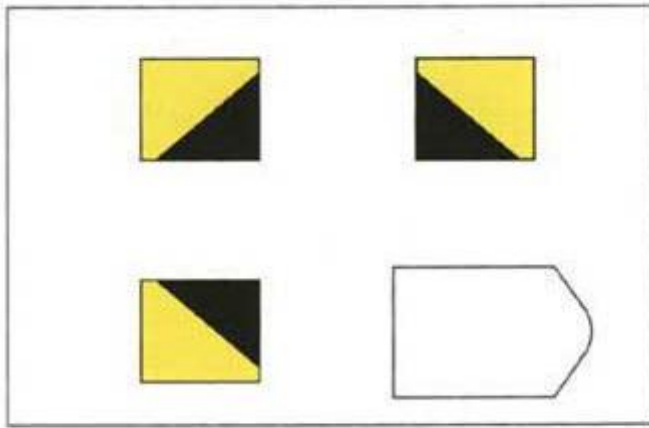
Серія В (за методикою визначення інтелектуального рівня дитини «Кольорові прогресивні матриці Равена»).

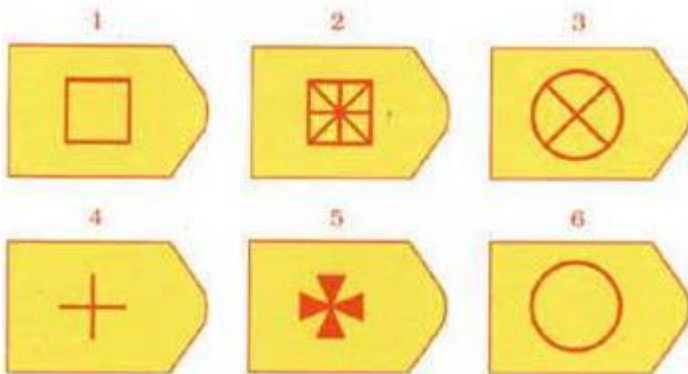
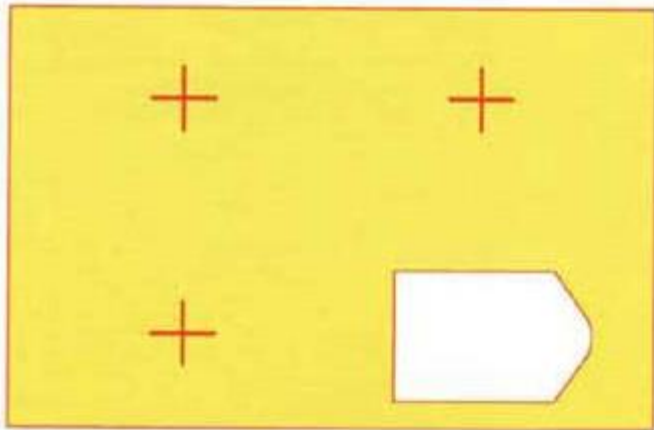
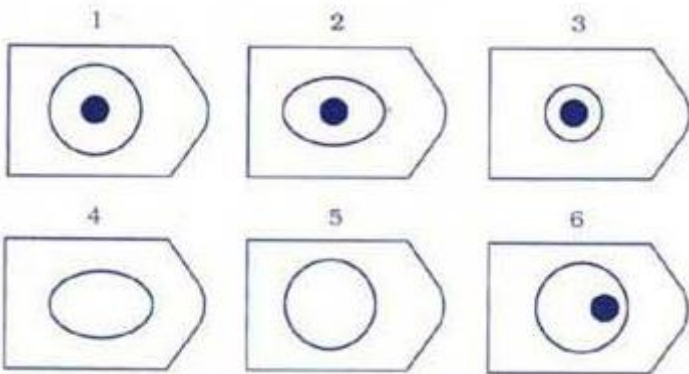
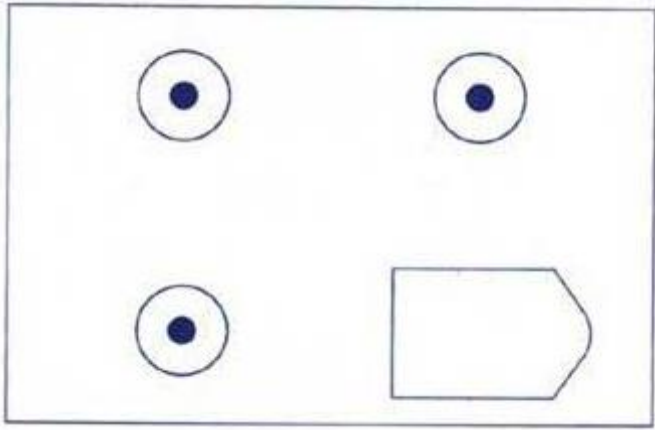

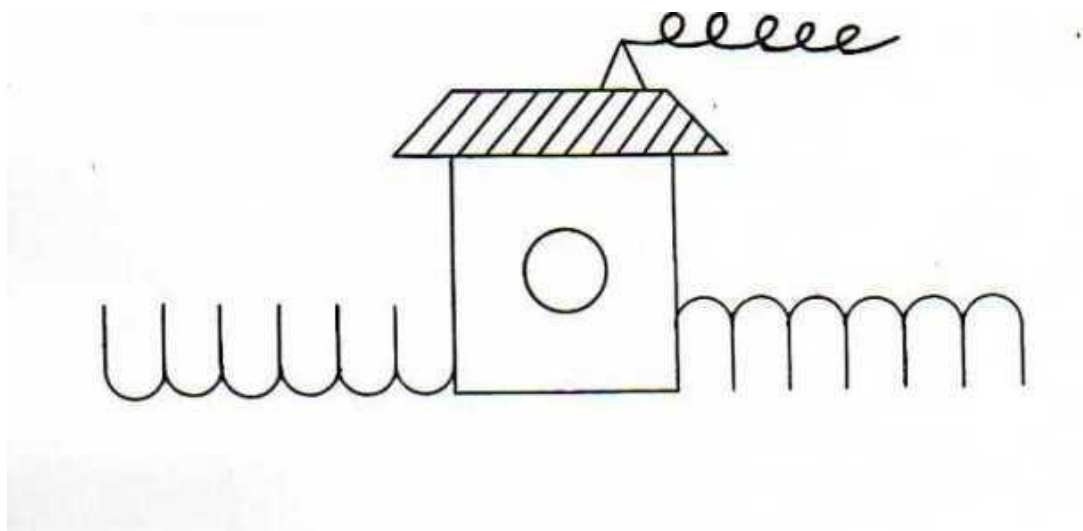

Усереднені вікові нормативи виконання Кольорових прогресивних матриць (вся серія – А + АВ + В).

Вік дитини (бали)	Середнє значення	Розкид (у балах)
4,5 – 5,5 років	14	8-22
5,5 – 6 років	17	12-24
6 – 6,5 років	18	13-27
6,5 – 7 років	20	14-29
7 – 7,5 років	22	15-30
7,5 – 8 років	23	16-31
8 – 8,5 років	24	17-32
8,5 – 9 років	26	18-34
9 – 10 років	29	20-35
10 – 11 років	32	21-35

ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ ДОВІЛЬНОЇ СФЕРИ, ГОТОВНОСТІ ДО ШКОЛИ. МЕТОДИКА «БУДИНОЧОК»

(Н.І. ГУТКІНА)

Мета – діагностика рівня розвитку довільної сфери; може використовуватися при визначенні готовності дітей до шкільного навчання. Методика дозволяє виявити: вміння дитини орієнтуватися в своїй роботі на зразок; вміння скопіювати його. Ці вміння потребують певного рівня розвитку довільної уваги, просторового сприйняття, сенсомоторної координації та тонкої моторики руки.

Вік досліджуваних 5-10 років.

Інструкція:

Перед дитиною кладеться аркуш з намальованим будиночком, чистий аркуш такого ж розміру, що і аркуш з будиночком. “Перед тобою лежить аркуш паперу й олівець. На цьому аркуші намалюй точно таку картинку, яку ти бачиш на малюнку. Не поспішай, будь уважний, постарайся, щоб малюнок був такий же, як цей зразок. Якщо ти щось не так намалюєш, то стирати гумкою не можна. Треба поверх неправильного малюнка або поруч правильно намалювати. Тобі зрозуміло завдання? Тоді приступай до роботи”.

Обробка результатів:

Обробка експериментального матеріалу проводиться шляхом підрахунку балів, що нараховуються за помилки. В якості помилок розглядаються:

- відсутність якої-небудь деталі малюнка (паркан, дим, труба, дах, вікно, основа будиночка) – 4 бали;

- збільшення окремих деталей малюнка більш ніж в два рази при відносно правильному збереженні розміру всього малюнка (бали нараховуються за кожну деталь) – 3 бали;
- неправильно зображений елемент (кільця диму, паркан – права і ліва сторони, штрихування на даху, вікно, труба) – 2 бали. Елемент оцінюється в цілому. Якщо частина його скопійована вірно, то нараховується 1 бал. Кількість елементів у деталі малюнка не враховується;
- неправильне розташування деталей в просторі (паркан не на одній з основою будиночка лінії, зміщення труби, вікна і т.д.) – 1 бал;
- відхилення прямих ліній більш ніж на 30 ° від заданого напрямку (перекіс вертикальних і горизонтальних ліній, завалювання забору) -1 бал;
- розриви між лініями в тих місцях, де вони повинні бути з'єднані (за кожен розрив) – 1 бал. У тому випадку, якщо лінії штрихування на даху не доходять до її лінії, 1 бал ставиться за всю штриховку в цілому;
- якщо одна лінія заходить за іншу (за кожне залізання), то ставите – 1 бал. Штрихування даху оцінюється в цілому;
- безпомилкове копіювання малюнка – 0 балів. За хороше виконання малюнка виставляється “0”.

Таким чином, чим гірше виконано поставлене завдання, тим вищою є отримана досліджуваним сумарна оцінка. Отже:

- 0 балів – добре розвинена довільна увага;
- 1-2 бали – середній розвиток довільної уваги;
- більше 4 балів – слабкий розвиток довільної уваги.

Потрібно враховувати вік досліджуваного. П'ятирічні діти майже не отримують оцінку “0”. Якщо ж досліджуваний в 10 років отримує більше 1 балу, то це свідчить про проблеми в розвитку.

Деякі зауваження до проведення методики.

Якщо дитина не намалювала якісь елементи, то їй пропонується відтворити їх за зразком у вигляді самостійних фігур, щоб перевірити її вміння намалювати ці елементи. Їх відсутність може бути пов'язана не з розвитком довільної уваги, а з невмінням дитини їх намалювати.

- По ходу роботи дитини психолог фіксує: якою рукою вона малює;
- як працює зі зразком: чи часто дивиться на нього, проводить лінії в повітрі над малюнком-зразком, чи звіряє зроблене зі зразком або малює по пам'яті; швидко (або повільно) проводить лінії;
- чи відволікається під час роботи;
- висловлюється або задає запитання під час малювання.

Додаток Е

Фото процесу виконання завдання та малюнки дітей (діагностика розвитку довільної сфери, готовності до школи дітей старшого дошкільного віку за методикою «будиночок» (Н.І. Гуткіна)

